

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rozvoj fonematického sluchu v mateřských školách

Development of phonemic hearing in kindergartens

Bc. Pavlína Matoušková

Vedoucí práce: PaedDr. Ehler, Ph.D.

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Rok odevzdání práce: 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Rozvoj fonematického sluchu v mateřských školách vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 7. 2016

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PaedDr. E. Ehlerovi, Ph.D. za odborné vedení, rady a informace, které mi poskytoval při sestavování této diplomové práce.

NÁZEV:

Rozvoj fonematického sluchu v mateřských školách

AUTOR:

Bc. Pavlína Matoušková

KATEDRA

Katedra primární pedagogiky

VEDOUCÍ PRÁCE:

PaedDr. Ehler, Ph.D.

ABSTRAKT

Základním předpokladem zvládnutí školních dovedností, především čtení, je dostatečný rozvoj fonematického sluchu v mateřské škole. Zdokonalování úrovně foneticko-fonologické roviny u dětí předškolního věku je možné zajistit vhodnými pomůckami a metodikou pro pedagogy. Cílem diplomové práce je analýza fonematického sluchu u dětí v posledním roce předškolního vzdělávání a návazné vytvoření vlastního návrhu modelu aktivit a pomůcek. Zjištění úrovně fonematického sluchu probíhalo u dětí vybraných mateřských škol. Jedna z nich se zaměřovala na rozvoj fonematického sluchu a pracovala s navrženým modelem, v ostatních probíhala logopedická prevence dle školních vzdělávacích programů. Vstupní analýza proběhla na začátku školního roku a následné porovnání výsledků bylo v druhém pololetí. V závěru práce je objektivní posouzení míry účinnosti navržených aktivit v praxi. Prezentovaný materiál byl velmi efektivní jak pro rozvoj úrovně fonematického sluchu u dětí před nástupem k základnímu vzdělání, tak pro rozvoj ostatních oblastí předškolního vzdělávání a inspiraci pedagogů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dítě předškolního věku, fonematický sluch, pomůcky, didaktický materiál, efektivita, prevence, spolupráce, inspirace.

TITLE:

Development of phonemic hearing in kindergartens

AUTHOR:

Bc. Pavlina Matouskova

DEPARTMENT:

Department of Primary Education

SUPERVISOR:

PaedDr. Ehler, Ph.D.

ABSTRACT

The basic prerequisite for coping with educational skills, especially reading, is sufficient development of phonemic hearing in kindergarten. The improvement of the level of phonetic-phonological grade at preschool children can be provided with suitable equipment and methodology for teachers. The aim of the thesis is an analysis of phonemic hearing at children in the last year of preschool education and the related creation of own model of activities and aids. The level of phonemic hearing was carried among children from selected kindergartens. One of them focused on the development of phonemic hearing and worked with the proposed model and in the rest of the kindergartens the prevention of speech therapy was held in accordance with school curricula. Initial analysis was done at the beginning of the school year and comparing of results was done in the second half. The conclusion is an objective assessment of effectiveness of proposed actions in the practice. The presented material has shown to be very effective for the development of level of the phonemic hearing at children before entering primary education as well as for the development of other areas of early childhood education and inspiration of teachers.

KEYWORDS

Preschool child, phonemic hearing aids, didactic material, efficiency, prevention, collaboration, inspiration.

OBSAH	
ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	9
1.1 VÝVOJ POZNÁVACÍCH PROCESŮ	10
1.2 VÝVOJ ŘEČI A SLUCHU	11
1.3 FYZIOLOGIE SLUCHU	12
FONEMATICKÝ SLUCH	15
1.4 VÝVOJ FONEMATICKÉHO UVĚDOMOVÁNÍ.....	16
1.5 ARTIKULACE A FONOLOGICKÉ ROZLIŠOVÁNÍ	17
1.6 VADY A PORUCHY SLUCHU	19
PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	21
1.7 OBLASTI RVP PV A FONEMATICKÝ SLUCH.....	22
1.8 NÁVRH ČINNOSTÍ	23
1.9 NÁVRH POMŮCEK	28
PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
ZKOUMÁNÍ ROZVOJE FONEMATICKÉHO SLUCHU	34
1.10 CÍL PROJEKTU, METODOLOGIE VÝZKUMU.....	34
1.11 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU	37
1.12 SBĚR DAT A ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ	45
1.13 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU, DISKUSE	61
DISKUZE	66
ZÁVĚR.....	68
RESUMÉ.....	70
RESUME.....	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
INTERNETOVÉ ZDROJE	75
SEZNAM TABULEK	I
SEZNAM GRAFŮ.....	II
SEZNAM OBRÁZKŮ	III
SEZNAM PŘÍLOH.....	IX

ÚVOD

Rozvoj fonemického sluchu v předškolním věku vede jednoznačně k získávání potřebných zkušeností potřebných pro úspěšné zvládnání školních dovedností. Toto tvrzení je hlavním motivačním faktorem ke zpracování diplomové práce, která je strukturována do čtyř kapitol. První tři vycházejí z teoretického základu vývoje dítěte předškolního věku, ontogeneze řeči, sluchové percepce a fonemického uvědomování k vytvoření vlastního návrhu modelu činností a pomůcek pro rozvoj fonemického sluchu v mateřské škole. Tyto kapitoly jsou východiskem pro praktickou část výzkumu.

Hlavním cílem výzkumného šetření je analýza fonemického sluchu dětí v posledním roce předškolního vzdělávání vybraných mateřských škol. Dílčím cílem je vytvoření vlastního návrhu modelu pro rozvoj fonemického sluchu při práci pedagoga v mateřské škole a objektivní posouzení míry účinnosti navržených činností v praxi.

Z hlavního cíle vyplynuly následující přístupy:

- Zjistit, zda mají děti v posledním roce předškolního vzdělávání před vstupem do základního vzdělávání dostatečně rozvinutý fonemický sluch.
- Navrhnout jednoduchý a přehledný model činností pro pedagogy mateřské školy, aby z nich všichni mohli čerpat inspiraci a vytvářet vlastní postupy práce.
- Ověřit účinnost vlastního modelu činností pro rozvoj fonemického sluchu u sledovaných dětí a porovnat úroveň fonemického sluchu dětí z mateřské školy, kde se s materiálem nepracovalo.
- Vывodit závěr ze zjištění ve výzkumné části a doporučit návrhy pro další pedagogickou praxi.

V těchto přístupech výzkumné části je využití rozvoje fonemického sluchu v předškolním vzdělávání nedílnou součástí logopedické prevence prostřednictvím týmové spolupráce pedagogických zaměstnanců.

Pro vymezení teoretického a praktického přínosu zpracování materiálu v závěru

práce je porovnán výběrový vzorek dětí, s kterými se od začátku školního roku pracovalo dle doporučeného materiálu z oblasti rozvoje fonemického sluchu a dětí z běžných mateřských škol s všeobecným zaměřením logopedické prevence. Výzkumné šetření tak ověřuje úroveň rozvoje fonemického sluchu od začátku školního roku před nástupem k základnímu vzdělávání a dále účinnost používaného modelu a návrhu činností pro rozvoj fonemického sluchu. V závěru práce je vzájemné porovnání výsledků, zhodnocení a doporučení.

TEORETICKÁ ČÁST

Dítě předškolního věku

Období předškolního věku před nástupem k povinnému základnímu vzdělávání je zpravidla od 3 do 6-7 let. Konec této fáze není dán pouze fyziologicky, ale především sociálně s nástupem do základní školy. Charakteristickým znakem předškolního věku je stabilizace vlastní pozice ve světě. Dítě má své představy, začíná uvažovat, je iniciativní a má vnitřní potřebu něco zvládnout. Vztahy mezi vrstevníky se začínají prohlubovat a dochází k přípravě na život ve společnosti. Vývojově dochází k takovým aktivitám, u kterých dochází k přizpůsobení, ale i prosazení svého, tj. prosociálnímu chování (Vágnerová, 2012). Velký význam v životě dítěte je nástup do mateřské školy a odpoutání se od rodičů a blízkého okolí. Dochází ke změnám v kladení nových požadavků na dítě, které si v kolektivu vrstevníků musí najít svou identitu. (Niesel, Griebel, 2005). *„Měli bychom tedy dítě na mateřskou školu navykat postupně. Měli bychom se snažit uspořádat tam situaci tak, aby se podobala situaci v rodině, aby děti byly v malých přehledných skupinách nebo podskupinách“* (Niesel, Griebel 2005, str. 17).

Dítě je extrémně zvědavé, rádo poslouchá vyprávění a celkově touží po slovech. Ten, kdo již od narození často mluví se svým dítětem, optimálně podporuje jeho vývoj, přestože ještě dítě nemusí rozumět slovům. Každá zkušenost a poznávání nejlépe podporuje vývoj. Již u novorozence, když zaslechne známý hlas, dítě otáčí hlavičku daným směrem a pozoruje mimiku obličeje mluvící osoby. Pozoruje oči, ústa, reaguje na mluvený projev úsměvem, pláčem, vrněním, broukáním či pohyby končetin, nebo rozhazuje rukama a nohama. Podle vědeckých poznatků lidský hlas vyvolává zvědavost a nejlepší podporou vývoje dítěte je zásobování slovy. U dětí, kterým byl věnován nadstandartní přísun „živých“ slov od blízkých osob (ne televize, rádio), byly prokázány lepší schopnosti sociálního chování, vyjadřování i kreativity. *„Slova, která dáváme osobně dítěti, obsahují i emoce a jsou dětem blízká a je potřeba již od útlého věku podporovat rozvoj dovedností i tímto způsobem. Pouhý odposlech zvuků z médií nijak*

vývoj nepodporuje a dokonce může vývoji řeči a rozvoji inteligence bránit.“ (Kammerer 2007, str. 148).

1.1 Vývoj poznávacích procesů

V předškolním věku je proces poznávání zaměřen na nejbližší okolí a poznávání pravidel. Podle Piageta se jedná o fázi kognitivního vývoje uvažování dětí předškolního věku a tuto fázi nazýváme obdobím názorného a intuitivního myšlení. Dítě předškolního věku zpracovává informace specifickým způsobem úměrným věku, nerespektuje ještě zákony logiky.

Znaky uvažování předškolního dítěte:

- Centrace, kdy dítě ulpívá na jednom zásadním znaku a přehlíží méně výrazné. Patří sem poznávací egocentrismus jako přesvědčení pouze vlastního názoru.
- Fenomenismus, kdy je pro dítě důležité, jak se mu situace jeví a důraz dává na určitou zjevnou podobu světa (např. neakceptuje, že velryba není ryba).
- Prezentismus, kdy dítě to tak vidí, přetrvává vázanost na přítomnost a představuje subjektivní jistotu, že je to doopravdy tak a může se o tom přesvědčit (Vágnerová, 2012).

„Kolem čtyř let se vývoj inteligence dítěte dostává z úrovně předpojmové (symbolické) na vyšší úroveň názorového (intuitivního) myšlení. V předchozím užívalo slov nebo jiných symbolů jako předpojmů – napůl ještě vázaných na individuální předměty, napůl již směřujících k obecnosti.“ (Langmeier, Krejčířová 1998, str. 86).

V období předškolního věku dítě již chápe vztahy mezi různými ději, ale zcela v názorné rovině a vychází z vlastní zkušenosti a činnosti. Důležitým aspektem je dávat příležitosti k samostatným činnostem, zacházení a manipulaci s věcmi, a tím podporovat postupný rozvoj myšlení a odpoutání od vlastního bezprostředního názoru. Předškolní dítě je schopno vyvolat si paměťové stopy dřívějších vjemů, které si dokáže představit a některé problémy tak může řešit v mysli. Šestileté dítě tak přechází od názorného myšlení do stádia konkrétních operací a je závislé na tom, co vidí (Langmeier, Krejčířová, 1998). Efektivním prohlubováním vnímání u dětí předškolního věku mohou

být smyslové a psychomotorické hry za pomoci kladení různých otázek a aktivního přístupu dítěte. Velkým problémem nedostatečného rozvoje může být i pasivní přístup, nezáměr a málo pohybových aktivit. K těmto negativním vlivům nám přispívá virtuální svět televize, moderní technologie počítačových her v přenosných tabletech a noteboocích. Důležitým aspektem je, aby dítě získávalo zkušenosti, kterými postupně rozvíjí představivost, fantazii, řečové schopnosti a pochopení informací (Kutálková, 2011).

Předškolní výchova je v pedagogickém slovníku definována jako: „*Výchova zabezpečující uspokojování přirozených potřeb dítěte a rozvoj jeho osobnosti. Podporuje zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj dětí, vytváří předpoklady jejich pozdějšího vzdělávání.*“ (Průcha, Walterová, Mareš 2009, s. 228).

1.2 Vývoj řeči a sluchu

„Důležitým vnitřním činitelem ovlivňujícím vývoj řeči je sluch. Je všeobecně známo, že sluchová percepce se vyvíjí během prenatálního období, přibližně od pátého měsíce nitroděložního života.“ (Bytešníková 2012, str. 22).

Fylogenetický vývoj dorozumívání probíhal podle zjištěných teorií postupně v několika fázích.

Nejpravděpodobněji byly první zvuky vytvářené hlasem složkou projevou, kdy dítě vyjadřovalo své pocity a potřeby. Tento způsob vyjadřování není pouze záležitostí lidskou, své pocity vyjadřují i zvířata, a to někdy velmi výrazně. V lidské řeči projevou složku zastupují různá citoslovce („ó“, „au“), která patří do nižší nervové činnosti a vyjadřují různé emoce.

Druhou etapou ve vývoji dorozumívání byly zvuky, které patřily do složky vybavovací a vytvářely se ve snaze na sebe upozornit a účelově působit na druhé. Zvláště u zvířat šlo o varovné signály při upozorňování na hrozící nebezpečí. Vybavovací složku u člověka tvoří různé povely a pokyny. Jsou to mluvní projevy, které nevyžadují odpověď, ale reakci a činnost. Jedná se především o slovní obraty: „stůj“, „nesahej na to“ apod. Jde o reakce na úrovni první signální soustavy (konkrétní myšlení).

Nejvyšší, třetí etapou vývoje, je etapa dorozumívací. Tato fáze je

charakteristická pro člověka. Jde především o účelné sdělování myšlenek vydáváním zvuků, které je člověk schopen vnímat, a o pochopení sdělení. Specificky lidskou činností je řeč, která sděluje informace, myšlenky a vyvolává představy v různých situacích. Je to výhradně lidská aktivita, která sděluje myšlenky a vyvolává v nás představy věcí a jevů, o nichž se mluví, aniž je zrovna vnímáme nebo aniž jsme je kdy viděli, odpovídá činnosti druhé signální soustavy – abstraktního myšlení (Kutálková, 2009).

Ontogenetický vývoj řeči je vývoj řeči člověka od narození, jenž začíná obdobím nazývaným novorozenecký křik, který je projevem reakce na změnu prostředí. Přibližně v 8.–10. týdnu se dítě projevuje broukáním, které postupně přechází do žvatlání. V tomto období dochází k vývoji **akusticko-fonačního reflexu**, v projevu dítěte je melodičnost. V tuto dobu hry s mluvidly produkují zvuky, které nejprve vznikají na rtech a postupně mezi kořenem jazyka a patra. Kolem 8.–9. měsíce je období rozumění, dítě obsah sdělení rozpoznává podle přízvuku, melodie, hlasitosti, zabarvení hlasu mluveného. K období napodobování zvuků dochází kolem 9. měsíce a kolem jednoho roku dítě vyslovuje první slova. Ukončení vývoje řeči je velmi diskutabilní, odborníci uvádějí období kolem přechodu z posledního ročníku předškolního vzdělávání a začátku nástupu do základní školy (Škodová, Jedlička, 2007). Vývoj řeči dítěte souvisí a je ovlivňován vývojem celkové motoriky těla, myšlení, sensorického vnímání. Všechny tyto skutečnosti znamenají, že neprobíhá jako samostatný proces (Klenková, 2006).

1.3 Fyziologie sluchu

Zvukový projev můžeme zaznamenat v různých primitivních formách i u zvířat. Projevy svých citů a potřeb, jako například radost, strach a bolest, vydávají zvířata pomocí různých zvuků. Stejně tak novorozenec v prvních týdnech života vydává zvuky, kterými vyjadřuje své potřeby a postupným vývojem začíná tvořit hlásky, slabiky, slova a věty.

„Podmínkou mluvení je schopnost slyšet a žít v prostředí, kde se mluví; dále záleží na obratnosti mluvidel a na vzoru, podle kterého se řeč utváří, a to vše musí probíhat v určitém věku, v určitém časově vymezeném období“ (Dolejší 2003, s. 9).

Lidské ucho se skládá ze tří vývojově odlišných částí. Ty slouží k zachycení mechanického převodu zvukových vln do centrální nervové soustavy. Tento orgán má nejen význam pro vnímání zvuků z okolí, ale obsahuje také analyzátor pro vnímání pocitu rovnováhy, pohybu a polohy těla v prostoru. Vývoj sluchového analyzátoru má významný vliv na vývoj řeči. Smyslové orgány zajišťují komplexní proces vnímání světa, sluchový orgán je jeden z nejdůležitějších informačních kanálů člověka s okolním světem.

Tři části sluchového orgánu:

- boltec, jenž zachycuje a směřuje zvukové vlny do zvukovodu, je umístěn ve spánkové oblasti hlavy, má trychtýřovitý tvar a je tvořen chrupavkou;
- vnější zvukovod je kanálek přibližně v délce 2,5–3 cm, který roste a mění svůj tvar. Dělíme ho na část chrupavčitou jako součást boltce a část kostěnou, která je tvořena spánkovou kostí. Vede akustické vlnění a je zakončen bubínkem;
- střední ucho je uzavřená dutinka obsahující tři kůstky, dva svaly a dvě ústí. Je vyplněna vzduchem a má tvar šestihranu. Vnější stěnu odděluje od zvukovodu blanka bubínku o síle 0,1mm. Bubínek můžeme pozorovat pomocí speciálních přístrojů, většinou je šedé barvy a má lesklý povrch. Akustická energie se zde mění na mechanickou a tvoří řetězec tří nejmenších kůstek v těle, které přenášejí zvuk od bubínku do vnitřního ucha:
 - kladívko, které je částí přirostlé na bubínek,
 - kovádlíka,
 - třmínek, související s vnitřním uchem.

Ochrannou funkci kůstek před silnými zvuky tvoří sval třmínkový a napínač bubínku. Na vyrovnávání tlaku vzduchu před a za bubínkem, aby blanka bubínku byla v ideálním napětí, má člověk tzn. Eustachovu trubici, která se nachází v dolní a přední stěně středního ucha.

Vnitřní ucho je uloženo ve skalní oblasti nejtvrďší kosti lidského těla – kosti spánkové. Je to ochrana před poraněním vnitřního ucha, které dělíme na 2 části:

- Hlemýžď (kochlea), kostěná trubice obsahující blanitého hlemýždě, který v sobě skrývá vlastní sluchový orgán – Cortiho orgán. Jde o sluchový nerv převádějící vjemy do mozku.

- Tři polokruhovit  kanálky a p eds   (labyrint) – rovnov         obsahuj    tekutinu perilymfu, v ní je smyslov   orgán, a blanit   labyrint s endolymfou slou      jako ochrana před úrazy a otřesy (Hor  kov  , 2012).

Fonematický sluch

Fonematický sluch je schopnost rozlišovat jednotlivé hlásky ve slovech sluchem. Jedinec je schopný rozlišit správné a nesprávné znění hlásky. Pokud není dostatečně rozvinutý, dítě nerozliší akusticky (sluchově) nesprávně znějící hlásku od té správné a logopedická reedukace se májí účinkem. Dítě sice bude schopno hlásku vyvodit, ale nebude schopné ji zařadit do slov a fixovat ji ve správném znění a pozici. Rozvinutí fonematické diferenciaci je závislé na zralosti CNS a tedy i na věku dítěte. Je velmi důležité postupovat v jakékoli logopedické intervenci přiměřeně věku a zralosti dítěte. Dítě věku čtyř let nedokáže např. poznat, na jakou hlásku slovo začíná. Musíme znát celkový stav dítěte, jeho individualitu, koncentraci, pozornost a jeho celkovou zralost.

Cvičení fonemického sluchu u dětí hrou:

- Rozlišování přírodních zvuků – obrázky zvířat, ke kterým dítě vytvoří charakteristický zvuk a naopak, logoped vytvoří zvuk a dítě určí zvíře.
- Rytmizace slov na slabiky – tleskáním, ťukáním, použitím činelů apod. Rytmizujeme slova dle věku dítěte (4–5leté maximálně 3slabičná, 5–6leté dítě 3–5slabičná); u předškolních dětí je vhodné použít slova s dlouhou samohláskou dlouze. Jedná se o prevenci dysortografických obtíží.
- Rozlišování dvojic obrázků s odlišným fonémem, kdy musí dítě znát obsah slov:
koza – kosa pes – pec síla – žíla
lampa – rampa tiká – tyká tele – sele
- Pro dítě nad 5 let použijeme hru na kouzelná slovíčka, kdy dítě akusticky rozlišuje, zda jsou slova stejná, či rozdílná.
pes – pes pes – pus
- 5leté dítě určuje první hlásku ve slově, u starších dětí dáme určit poslední hlásku.
- Zvláštní pozornost věnujeme fonemické diferenciaci obou řad sykavek a polosykavek.
- Vyzrálost fonemické diferenciaci lze vyzkoušet slovní kopanou – určíme poslední hlásku, další slovo má na ni začít.

- 6–7leté dítě určuje slovní analýzu a syntézu, která je vrcholem rozvinutého fonemického sluchu, prostřednictvím hry: „co to je?“ o-k-o – vyhláskujeme, dítě písmena spojí a odpoví „oko“ (Tomická, 2006).

Jednou z fází logopedické nápravy je identifikace s hláskou. Jde o poznávání hlásky cestou sluchově fonemické, hmatové, optické a jiné identifikace (Krahulcová, 2003).

1.4 Vývoj fonemického uvědomování

Zvukovou stránkou řeči, její funkcí a tvořením hlásek se zabývá fonetika. Ta zkoumá zvuky lidské řeči z hlediska jejich tvoření (artikulaci) a realizace při komunikaci. Vývoj řeči můžeme sledovat v jednotlivých jazykových rovinách:

- Foneticko-fonologické;
- Lexikálně-sémantické;
- Morfologicko-syntaktické;
- Pragmatické.

Nejnižšími stavebními jednotkami jsou fonémy (hlásky), vyšší zvukové jednotky tvoří slabiky a slova (Klenková, 2006).

Sluchové podněty vnímá již plod v prenatálním období, kdy zvuky vyvolávají pohybovou reakci. Po narození reaguje na matčin hlas a ostré zvuky vyvolávají úlek a pláč. Před prvním rokem rozumí jednoduchým pokynům. V předškolním období dochází k větší diferenciaci zvuků, zdokonaluje se vyčleňování některých zvuků z pozadí. Dítě záměrně naslouchá a rozlišuje zvuky a okolo třetího roku by mělo udržet pozornost a naslouchat krátkému příběhu. Důležité jsou činnosti s dětmi pomocí rytmyzace, rozpočítadel a říkanek, po čtvrtém roce může dítě rozpoznávat jednotlivá slova a postupně rozvíjí sluchovou analýzu a syntézu (Bednářová, Šmardová, 2007). Schopnost rozlišovat zvukovou podobu mluvené řeči, jako jsou slova, slabiky i jednotlivé fonémy, dozrává mezi 5. a 7. rokem života a rozvoj této oblasti je značně podporován zkušenostmi. Proto je velmi důležité, aby dítě denně slyšelo mluvenou řeč a věnovalo jí patřičnou pozornost. Rozlišování jednotlivých fonémů je velmi důležité

pro výuku čtení a psaní v základní škole. Šestileté dítě v posledním roce předškolního vzdělávání by mělo mít dostatečně rozvinutou schopnost fonemické senzitivity, ale i v tomto období se objevují nepřesnosti v rozpoznávání podobně znějících hlásek. Nezralé děti mají většinou problémy s rozpoznáváním souhlásek p, b, nebo t, d, sykavek apod. V předškolním věku dítě vnímá, co mu druhý sděluje, a je velmi důležité, aby rozpoznalo, že se slovo skládá z různých hlásek a slabik. V tomto období jde o rozvoj fonemického povědomí.

Typickým znakem sluchové percepce je, že podněty musejí být přijímány postupně, nikoli najednou jako u zrakového vnímání. Kvalita fonologické percepce záleží na pozornosti dítěte, důležité je umět vnímat slovo jako celek složený z určitých hlásek, které mají stabilní pořadí (Vágnerová, 2012). První jazykové informace, které dítě vnímá z okolí, obsahují různý repertoár hlásek a tím se setkávají s různými soubory fonémů (zvukových jednotek). Naproti jiným jazykům čeština obsahuje pět samohlásek (a, e, i, o, u) a 25 souhlásek (Průcha, 2012).

„Z toho plyne, že se dítě musí naučit tento složitý repertoár nejprve rozpoznávat a postupně napodobovat a používat, což je zajisté enormní výkon“ (Průcha 2012, str. 41).

1.5 Artikulace a fonologické rozlišování

Současné údaje z několika výzkumných šetření znázorňují skutečnost, že 40 % dětí v počátku nástupu k základnímu vzdělávání má odchylky artikulace charakterizované jako dyslalie. Nejčastějšími odchýlnými hláskami jsou tzv. sykavky c, s, z a hlásky r, ř, a proto je nutné zajistit včasnou logopedickou prevenci. Tuto péči zajišťují periodická lékařská vyšetření u pediatrů, jejich doporučení jsou vedena se snahou včas zachytit, zda dítě již určitou hlásku artikuluje, či ne. Velmi často již v 5 letech vzniká fixace odchýlných vzorů hlásek. Problematika vývoje řečových schopností dítěte souvisí s projevy odchylek artikulačního vývoje a je nutné odhalení závažného deficitu v oblastech:

- Psycho-motorickém vývoji;
- Vývoji specifických kognitivních činností;

- Vývoji fonemického sluchu;
- Vývoji individuálních jazykových schopností;
- Vývoj motoriky artikulačních orgánů.

Tyto uvedené oblasti však nemusí hrát roli přímých příčin vzniku odchylek mluveného projevu dětí a nemusí přímo souviset s odchylkami vývoje artikulace (Neubauer, 2011).

„Existuje zřejmě vztah mezi audiálním a artikulačním aparátem, jenž funguje již koncem prvního roku vývoje řeči. Zvuky řeči z jazykového inputu obklopujícího dítě mu poskytují materiál pro postupné vytváření artikulačních vzorců příslušného jazyka“ (Průcha 2012, str. 43).

Přítomnost dyslalie u dětí v předškolním věku způsobuje větší množství činitelů působících na vznik odchylek artikulace. Mezi ně patří především prostředí, ve kterém dítě žije, mluvní vzory, motorika mluvidel a orofaciální oblasti celkově, schopnost napodobení apod. Rozvoj motoriky jazyka, patrového závěru, rtů, dolní čelisti, celkové gymnastiky mluvidel a průpravná cvičení hybnosti mluvidel jsou důležitým článkem v procesu navozování a odstraňování odchylek artikulace. Nejvíce frekventovaným příkladem odchylné artikulace je vývoj hlásky r. Pokud dítě nahrazuje hlásku zvukem „l“, je vhodné podpořit průpravná cvičení pro vibraci hrotu jazyka. Tak může být i dítě již kolem 3 let podpořeno přirozenou fyziologickou cestou k vybavení správného zvuku hlásky r. Problém může nastat v případě, kdy se kolem věku tří let u dítěte objeví velární tvoření hlásky r v hrdle, v tomto případě doporučují odborníci navozování nového artikulačního vzoru hlásky. Další artikulační a fonologická obtížnost se objevuje u rozlišování sykavek č, š, ž – c, s, z, dále u hlásek k, g – t, d a nejméně se objevují odchylky u tzv. „měkčení“ d', t', ň – d, t, n (Neubauer, 2011).

V oblasti fonologických záměn je třeba preferovat podporu spontánního vývoje vzoru hlásky, odstranit případnou blokádu dalšího rozvoje a teprve pokud je již fixována odchylná artikulace dané hlásky, užít specifického postupu k vybavení nového artikulačního vzoru. Tímto způsobem lze naplňovat foneticko-fonologický terapeutický přístup, který postupuje od fragmentace terapie na omezené jednotlivé metody směrem ke komplexnímu přístupu“ (Neubauer 2011, str. 59).

1.6 Vady a poruchy sluchu

Jedním z prostředků komunikace je sluch, který ovlivňuje rozvoj řeči. Sluchová vada se může projevat z různých příčin. Často může jít o nepochopení instrukcí odezíráním ze rtů, otáčením se za zvukem či hovořící osobou. Při zaznamenání těchto aspektů je nutné včas vyhledat odbornou pomoc.

Už před narozením získáváme první dojmy o svém okolí prostřednictvím sluchu. Jde především o podněty podporující trénování sluchu jako různé zvuky, hlasy a hudba, která je efektivním nástrojem pro rozvoj prostorové představivosti. Narušená sluchová oblast brzdí řečový vývoj dítěte a z tohoto důvodu je nutné eliminovat možnost poruchy sluchu už v raném věku, a to jednoduchým testem. Když je dítě zabráněno do hry, je dobré vyvolat zvuk např. chrastítkem, čímž zjistíme, zda dítě na zvuk reaguje. Zdravé dítě velmi zřetelně projeví o nový zvuk zájem. Podobný test můžeme provést i v období spánku dítěte, protože sluchový orgán je nastaven i v období odpočinku, a pohyb těla spícího dítěte zaznamená, že vyvolaný zvuk slyší. Senzitivní vývoj sluchu spadá do období prvního roku života dítěte a je tedy velmi důležité se této oblasti věnovat. První podezření na vadu sluchu lze vypožarovat chováním dítěte (nezájem o zvukové hračky, špatná reakce na hlas, zvuk apod.) a je potřeba včas problém řešit s odborníkem. Porucha sluchu má za následek opožděný vývoj řeči, což se negativně projevuje na celkovém vývoji dítěte (Kammerer, 2007).

Sluchové postižení patří mezi nejrozšířenější postižení obyvatelstva. Většinu tvoří nedoslýchaví, u kterých došlo ke zhoršení sluchu ve vyšším věku.

Vady sluchu dělíme na:

- Geneticky podmíněné;
- Získané sluchové vady.

Příčinami sluchových vad před fixací řeči, tj. kolem 6. roku života dítěte, mohou být infekční choroby virového charakteru (zánět mozkových blan, příušnice atd.), ale také psychické problémy, traumata, úrazy hlavy, záněty středního ucha apod. Vyšetření sluhu probíhá již u novorozence a výraznou prevencí mohou být orientační foniatrická vyšetření v předškolním věku dítěte (Horáková, 2012).

„Pokud je vada sluchu natolik závažná, že korekce sluchadel je bez efektu

(míněno rozumění řeči), lze indikovat speciální sluchovou protézu označovanou termínem kochleární implantát“ (Škodová, Jedlička 2007, str. 463).

Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV), který vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v souladu s § 4 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento program byl vydán roku 2004, závazným se stal od 1. 9. 2007. RVP PV určuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů a interakčních oblastí:

- biologická;
- psychologická;
- interpersonální;
- sociálně-kulturní;
- environmentální.

Vzdělávací oblasti RVP PV, ve kterých je formulován vzdělávací obsah, se nazývají:

1. Dítě a jeho tělo;
2. Dítě a jeho psychika;
3. Dítě a ten druhý;
4. Dítě a společnost;
5. Dítě a svět.

„Koncepce předškolního vzdělávání je založena na týchž zásadách jako ostatní obory a úrovně vzdělávání a řídí se s nimi společnými cíli: orientuje se k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání, umožňující mu se snáze a spolehlivěji uplatnit ve společnosti znalostí.“ (RVP PV, 2004, str. 7).

1.7 Oblasti RVP PV a fonemický sluch

V rámcovém vzdělávacím programu cílové kategorie „komunikativní kompetence“ není konkrétně specifikováno, co vše by dítě v posledním roce předškolního vzdělávání mělo zvládat v oblasti fonemického sluchu. Z uvedených kompetencí RVP PV by dítě mělo rozumět slyšenému a ovládat dovednosti předcházející čtení. Pro hlubší chápání jazykových mechanismů pro budoucí čtení a psaní u dětí předškolního věku je nezbytný efektivní **trénink fonemického sluchu jako předpokladu pro čtení**.

V návaznosti, a se vzdělávacím cílem v oblasti **dítě a jeho tělo**, může pedagog prostřednictvím vzdělávací nabídky poskytnout dětem smyslové, hudební či hudebně pohybové hry podporující rozvoj oblasti fonemického uvědomování. Rytmickými hrami s pohybem v doprovodu hudebních nástrojů se dítě učí sluchem rozlišovat různé druhy zvuků, tónů. Nedílnou součástí rozvoje fonemického uvědomování je rytmizace, ta úzce souvisí s pravidelností a rituály. V oblasti dítě a jeho tělo učíme také děti hygienickým návykům a střídáním denních činností (cvičení, pobyt venku, odpočinek, zájmové činnosti). Jedná se o spontánní přechod od aktivních činností k pasivním a jejich vyváženost během dne, na základě věku a potřeb jednotlivých dětí. Motorická oblast se týká nejen těla, ale také motoriky jazyka a mluvidel a tyto aktivity mají preventivní charakter před negativními návyky a zafixovanými nedostatky.

Obsahem vzdělávací nabídky v oblasti **Dítě a jeho psychika** mohou být činnosti artikulační, sluchové, řečové hry, hádanky či hry se slovy. Jazyk a řeč, které úzce souvisejí s rozvojem fonemického sluchu, bychom mohli využít pro rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností (vnímání, naslouchání, vytváření pojmů). Jedním ze vzdělávacích cílů je správná výslovnost, ovládání dechu, tempa a intonace řeči. Dramatická výchova je efektivní způsob činností zaměřených na přednes, recitaci, zpěv a sluchové rozlišování. **Dítě a ten druhý** je oblast interpersonální. Jedná se o prohlubování a vytváření vzájemných vztahů jak k ostatním dětem, tak k dospělým. Rozvíjí se komunikativní dovednosti a posiluje se prosociální chování. Děti se učí poznat kamarády i podle hlasu, vnímají intenzitu mluveného projevu ostatních a rozpoznávají aktuální prostřední a klima třídy. Sluchové vjemy hlasů a zvuků i z předešlých dnů souvisí se sluchovým rozlišováním a sluchovou pamětí. **Dítě a společnost** je oblast sociálně kulturní. Jedná se o uvědomování si světa lidí,

prohlubuje se schopnost existovat v lidském společenství, naučit se se přizpůsobovat, spolupracovat, ale také umět se rozhodnout. Oblasti fonemického uvědomování je rozvíjena vnímáním odlišných kultur a mluveného projevu dětí jiných národností. Multikulturní výchova je nedílnou součástí školních vzdělávacích programů v předškolním vzdělávání. Výuka cizích jazyků se může objevit v mateřských školách například jako nadstandardní činnosti školy nebo formou volnočasových aktivit, seznámení se s cizím jazykem, či jiným způsobem. **Dítě a svět je oblastí environmentální,** ve které si dítě vytváří podvědomí o okolním světě. I v této mohou děti rozvíjet poznávací schopnosti, představivost, fantazii, myšlenkové operace. Patří sem i činnosti jako experimenty, badatelství a poskytují nemalé možnosti pro rozvoj fonemického uvědomování. V každé oblasti rozvoje dítěte existují jistá rizika, která by mohla nepříznivě ovlivnit rozvoj fonemického sluchu. Jde zejména o nadměrné využívání audiovizuální techniky (počítačové hry, TV, mobilní aplikace) a také špatný jazykový vzor (RVP PV, 2004).

1.8 Návrh činností

Návrh činností vznikl na podporu rozvoje fonemického sluchu v mateřských školách, který je nedílnou součástí efektivní logopedické prevence a dovedností při vstupu na základní školu. Cílem je vytvoření návrhu činností pro pedagogy mateřské školy, s kterým by se pracovalo se všemi dětmi, ne pouze v logopedických třídách nebo terapiích. Činnosti jsou v souladu s rámcovým vzdělávacím programem předškolního vzdělávání. Učitelé mohou z návrhu čerpat inspiraci a vytvářet vlastní postupy práce.

Vybrané vzdělávací cíle pro rozvoj fonemického sluchu:

- Osvojit si některé poznatky a dovednosti, které předcházejí čtení a psaní.
- Rozvíjet řečové schopnosti a jazykové dovednosti dětí. (RVP PV, 2004)

Dílčí cíle:

- Provádět cvičení související s rozvojem řeči.

- Cvičení na rozvoj fonematického sluchu.
- Osvojit si správné dechové a artikulační návyky.
- Vnímání krásy slova a citové prožívání veršů.

Konkretizované výstupy:

- vytvořit si správné návyky dýchání;
- zvládat motoriku mluvidel;
- umět naslouchat příběhu, pohádce, vyprávění;
- rozlišit zvuky a známé melodie, rozlišit a napodobit rytmus;
- rozeznávat délku trvání tónů, délku samohlásek ve slově;
- rozeznávat výšku tónů, jejich intenzitu;
- rozlišit slova – změna hlásky, změna samohlásky, změna sykavky;
- sluchem rozlišit slova, jednotlivé slabiky, počáteční slabiky, koncové slabiky a hlásky ve slovech;
- rozlišovat změnu měkčení;
- rozlišovat změnu délky hlásky, slabiky, ve slovech;
- rozlišovat bezvýznamové slabiky;
- rozvoj sluchové paměti – zvládat zopakování slov, vět;
- vzpomínání na obsah minulého příběhu – četby na pokračování;
- porovnávání situace z příběhu s vlastními zkušenostmi;
- dokončit započatý příběh;
- postupné rozlišování některých písmen;
- určovat počet slabik;
- z hlásek složit krátké slovo.

Dechová cvičení – výdechový proud	
Větrník	Foukání do vyrobených větrníčků
Fouká větrník	Hluboký nádech nosem – výdech pusou
Přivoníme ke kytice	Naznačení přivonění ke květině, nádech nosem – výdech pusou
Nafukovací balónek	Balónek se vypouští, nádech nosem – výdech se zvukem ssssss

Kouzelné bublinky	Foukání do bublifuku
Lehký papír	Foukání do papíru
Odfouknutá kulička	Dlouhý nádech – prudký výdech do kuličky
Nafouknuté tváře	Hluboký nádech nosem – zadržení dechu do nafouknutí tváří a výdech

Motorika mluvidel – posilování jazyka	
Kapřík	Ústa do kroužku, napodobování ryby
Kočka pije mlíčko	Vědomé střídání napětí a uvolnění pohybem jazyka z úst a zpět
Vláček	Vyjíždění jazyka do dlouhého vypláznutí z úst a zpět
Krteček	Špičkou jazyka tlačíme uvnitř úst do tváře – roste kopeček
Zmrzlina	Napodobování lízání zmrzliny – protažení hrotu jazyka špička jazyka k bradě
Stěrače	Protažení jazyka ze strany na stranu
Náladový kašpárek	Mimika mluvidel – úsměv, zamračení, našpulení pusy, volání...
Pusinka pro maminku	Posílání pusinek – našpulení pusy
Koníček	Klapání jazyka v pusince mezi patry Uvolnění prrrrrr koník zařehtá – vibrace rtů
Bezzubý dědeček	Přetažení horního rtu přes horní řezáky a dolního rtu přes dolní řezáky
Horolezec	Ústa dokořán – špička jazyka za horní zuby, natažení jazyka
Sanitka	Našpulení úst do širokého rozevření s vydáváním zvuků úúúúúúúúúú
Rulička	Vytvarování jazyka do ruličky
Ťuká dešítík	Špička jazyka ťuká uvnitř úst za horní i dolní zuby
Pračka	Při zavřených ústech kroužíme jazykem před zuby

Naslouchání	
Jaké zvuky znáš?	Rozpoznávání přirozených zvuků z okolí (vítr, výtah, cinkání nádobí, myčka, děti...)
Nové zvuky mezi námi	Poznávání vytvořených zvuků (cinkání klíčů, trhání papíru, bouchání, klepání, stříhání...)
Ozvěna	Opakování zvuků, slabik, slov
Kde zvoní telefon?	Vyhledávání schovaného telefonu ve třídě
Jaké písně znáš?	Rozpoznávání melodií a písniček
Knížky a pohádky	Naslouchání pohádek
Zvířata, ptáci	Rozpoznání zvířecích zvuků, zpěv ptáků

Doprava	Rozpoznání dopravních prostředků podle zvuků
---------	--

Sluchové rozlišování / diferenciace	
<p>Rozlišení slov se změnou hlásky s pomocí obrázku</p> <p>Rozlišení slov se změnou hlásky bez vizuální opory – pouze sluchem</p> <p>Když dítě slyší rozdíl – cinkne</p>	<p>Hodinky – holinky</p> <p>Pece – peče</p> <p>Bota – nota</p> <p>Bača – basa</p> <p>Kost – kost</p> <p>Kost – most</p> <p>Pes – pes</p> <p>Pes – les</p>
<p>Rozlišení slov se změnou samohlásky s pomocí obrázku</p> <p>Rozlišení slov se změnou hlásky bez vizuální opory – pouze sluchem</p> <p>Když dítě slyší rozdíl – cinkne</p>	<p>Kus – kos</p> <p>Sud – sud</p> <p>Sud – sad</p> <p>Slavit – slavit</p> <p>Slavit – slevit</p> <p>Kapr – kapr</p> <p>Kapr – kopr</p>
<p>Rozlišení slov se změnou znělé a neznělé hlásky, sykavky s pomocí obrázku</p> <p>Rozlišení slov se změnou hlásky bez vizuální opory – pouze sluchem</p> <p>Když dítě slyší rozdíl – cinkne</p>	<p>Koza – koza</p> <p>Koza – kosa</p> <p>Kos – koš</p> <p>Tělo – dělo</p> <p>Věžák – věšák</p> <p>Síla – žíla</p> <p>Ples – ples</p> <p>Ples – pleš</p>
<p>Rozlišení slov i slabik podle délky s pomocí obrázku</p> <p>Rozlišení slov i slabik se změnou délky bez vizuální opory – pouze sluchem</p> <p>Když dítě slyší rozdíl – cinkne</p>	<p>Má – ma</p> <p>Lá – la</p> <p>Ká – ká</p> <p>Ká – ka</p> <p>Ta – tá</p> <p>Dráha – dráha</p> <p>Dráha – drahá</p> <p>Lyže – líže</p> <p>Síla – síla</p> <p>Víla – vila</p>
<p>Rozlišení slov i slabik podle změny měkčení na tvrdé a měkké s pomocí obrázku</p>	<p>Dě – de</p> <p>te – te</p> <p>te – tě</p> <p>mě – me</p>

Rozlišení slov i slabik se změnou délky bez vizuální opory – pouze sluchem Když dítě slyší rozdíl – cinkne	tel – těl měl – měl emá – nemá nemá – němá tyká – tiká čistí – čistí čistí – čistý
Rozlišování začarovaných slov, která jsou stejná	Lik – lok – lok – sek – sik – hak – chak – vok – vek – těl – měl – děl – flik – fryk – fryk
Malý popleta	Rozpoznávání chyb Řebřík – žebřík Tolo – kolo Celo – čelo
Rozeznávání síly zvuků	Silný zvuk / slabý zvuk
Rozeznávání výšky tónů	Vysoký tón / nízký tón
Kočka	čččččččččč
Mašinka	šššššššššš
Čmelák	žžžžžžžžžž
Cvrček	cccccccccc
Had	ssssssssss
Moucha	zzzzzzzzzz

Sluchová paměť	
Jedeme na výlet, do batohu dáme	Opakujeme první větu a přidáváme slova baterku, ručník, plavky, klíče, nůž
Opakujeme 3, 4, 5 a více slov	Pasta – kelímek – kartáček Maminka – tatínek – sestra – bratr – babička – dědeček Stůl – kolo – pes – nebe – slunce – svetr
Umím to stejně	Opakování stejné melodie
Ozvěna	Opakování stejných slov, vět
Až uslyšíš stejné slovo, tleskni	Jablko – hruška – švestka – jablko – třešeň – meruňka Okurka – paprika – mrkev – paprika – cibule – česnek – paprika
Když uslyšíš stejné slovo/slabiku – dupni	La –da – ma – sa – la – va – fa – la Bum – bác – paf – krá – pšt – bác – dík
Opakuju dvojverší	Potkala jsem Alenku – měla pěknou kabelku Naše malá kočka – má zelená očka Na nebi je sluníčko – pousměj se maličko

Sluchová analýza / syntéza	
Vytleskáváme slabiky – slova. Později dítě určí počet slabik samo	Dům – pes – kolo – nebe – lavice – slepice – opice
Rozpočítadla	Pla-ve mýd-lo po Vl-ta-vě ja-kou bar-vu a-si má... ze-le-nou
Najdi, co se rýmuje – s pomocí obrázků, později bez zrakové opory	Míč – rýč mrak – drak strom – hrom, pes – les, očka - kočka
Na jakou hlásku začíná slovo?	
Vymysli slova	Určování slov na vyslovenou hlásku např. „l“
Najdi obrázky či předměty	Vyhledávání věcí nebo vymýšlení slov na určenou první hlásku
Najdi, na jakou hlásku slovo končí	Určujeme poslední hlásku
Je tam hláska?	Poznáváme, zda je ve slově vybraná hláska
Jaké slovo říkám?	Složení slova z vylovených hlásek k-o-l-o- m-á-m-a o-v-o-c-e-
Rozlož slůvko na hlásky	Z jakých hlásek se skládá slovo „míč“ „nebe“
Jaké jméno mám?	Rozložíme jméno na dvě hlásky a slabiku J-A-NA A-L-E-NA
Vymysli slova	Určování slov na vyslovenou hlásku např. „l“
Najdi obrázky či předměty	Vyhledávání věcí nebo vymýšlení slov na určenou první hlásku
Najdi, na jakou hlásku slovo končí	Určujeme poslední hlásku

Vnímání rytmu	
Slyšíš to stejně?	Vyťukání rytmu, vytleskání, rozpoznání, zda je to stejné
Ouška slyší všechno	Určujeme, zda jsou tóny stejné 2–5 tónů
Malý muzikant	Nápodoba rytmického celku podle vzoru 2–4 tóny
Cesta k notám	Dlouhé krátké tóny znázorníme předmětem

(Bednářová, Šmardová, 2007) a Logopedická cvičení (Housarová, Šulistová, 2011).

1.9 Návrh pomůcek

Inspirací návrhu pro vytvoření pomůcek byla odborná literatura Diagnostika dítěte předškolního věku (Bednářová, Šmardová, 2015). Podle zkušeností pracují mateřské školy s materiálem didaktických obrázků a literaturou. Smyslem těchto pomůcek byla motivace dětí novými pomůckami formátu 3D. Ke každé pomůcce je

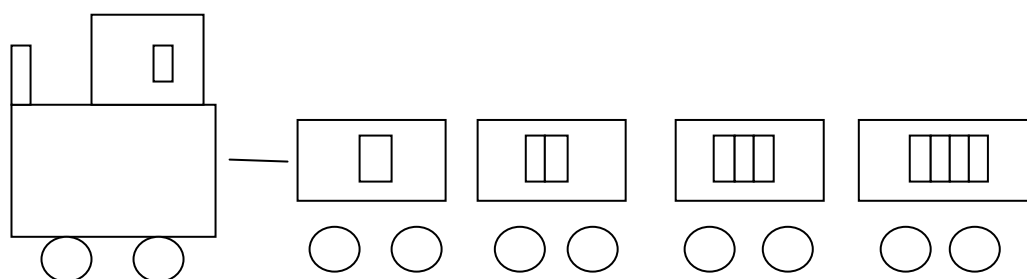
vytvořena rytimizace s úkolem pro činnosti.

Název pomůcky:

- **Mašinka**

Rytmizace:

*Jede, jede mašinka,
vagónky mají okénka,
slovíčka si vytleskej,
do vagónu ho pak dej.*

Obrázek 1 Znáznornění pomůcky Mašinka

Popis pomůcky:

Pomůcka je zaměřena na určování počtu slabik ve slovech. Byla vybrána slova a obrázky - jedno až čtyřslabičná slova a činnosti budou určovány úměrně k věku dítěte. Nejprve si dítě spočítá vagónky a spočítá počet okének. Podle obrázků, později pouze sluchem, určí počet slabik (vytleskáním) a obrázek přiloží do správného vagónku. Pokud analyzuje pouze sluchem, ukáže na vagónek se stejným počtem slabik, které slyší. Když dítě zvládá úkol se zrkovou oporou, zadáváme slova pouze mluvená.

Příklady slov:

dům, míč, strom, ko-lo, koč-ka, au-to, la-vi-ce, če-pi-ce, ha-di-ce, slu-neč-ni-ce, cho-bot-ni-ce, ji-tr-ni-ce

- **Žížalky**

Rytmizace:

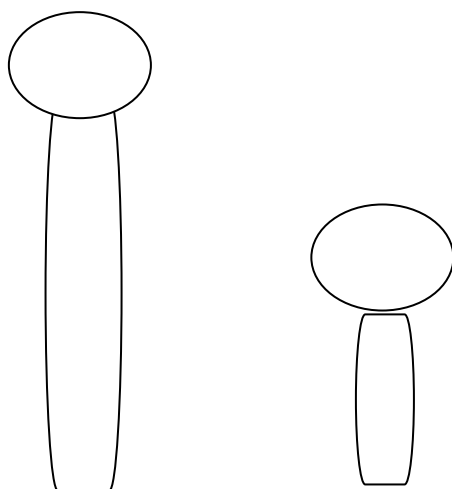
Žížalky na záhonku pěkně prolézají,

určí délku hlásek, slabik

podle tělíček, co mají.

Delší, kratší poslouchej,

žížalky tak porovnej.

Obrázek 2 Znáznornění pomůcky Žížalky

Popis pomůcky:

Pomůcka je určena na rozlišování délky slabik, popřípadě samohlásek. Tělíčka jsou ve dvou délkách - krátké a dlouhé - pro pochopení rozdílu je vhodná manipulace s pomůckami před úkolem a jejich poměření délky. Vnímání pomocí hmatu, zraku a sluchu je vhodné pro pochopení rozlišování délky slabik. Když dítě zvládá úkol se zrakovou oporou, zadáváme slova pouze mluvená.

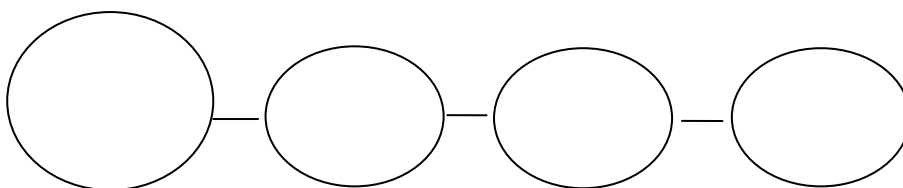
Příklady:

A/Á, E/É,O/Ó, LA/LÁ, DA/DÁ, MÁ/MA, MÝD/LO, MÍČ, KLÍČ, MÍ/SA

- **Housenka**

Rytmizace:

**Housenky tu lezou právě,
přiřad' stejné hlásky správně,
tělíčko at' celé mají
ze slov, co na „L“ začínají.**

Obrázek 3 Znázornění pomůcky Housenka

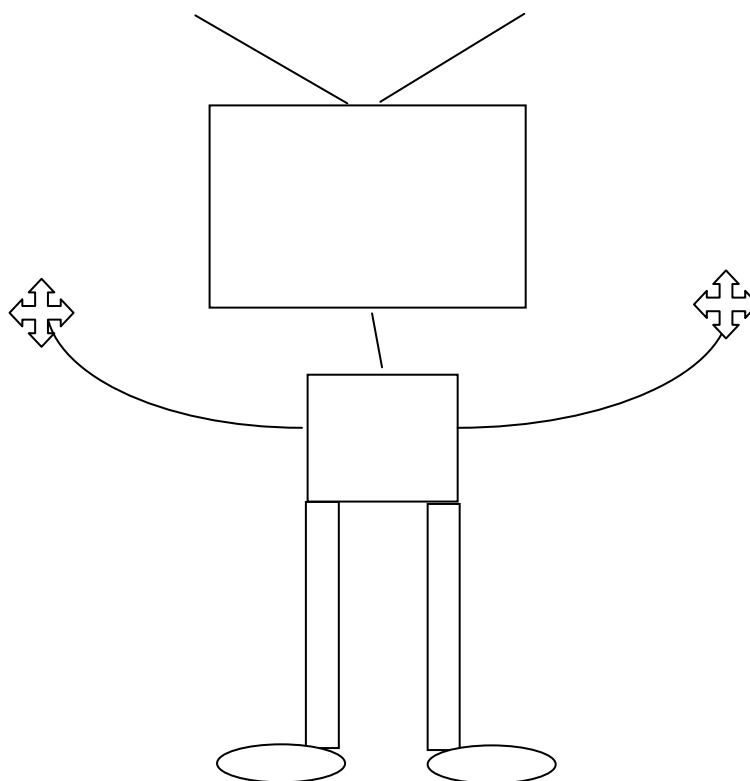
Popis pomůcky:

Pomůcky jsou zaměřeny na sluchovou analýzu – rozlišování hlásek. Děti určují počáteční hlásku či poslední hlásku slova a jiné činnosti. Základem jsou dřevěná kolečka s obrázky jako tělíčka housenky. Nejdříve správně pojmenují, co na obrázku vidí. Na základě sluchového vnímání podpořeného zrakovým a manipulací s předměty děti přiřadí obrázky k hlavičce housenky podle úkolu v říkance.

- **Robot**

Rytmizace:

***Robot mluví pomalu,
říká slabiky i hlásky,
spoj to všechno dohromady,
v jedno slovo hezky.***

Obrázek 4 Znáznornění pomůcky Robot

Popis pomůcky:

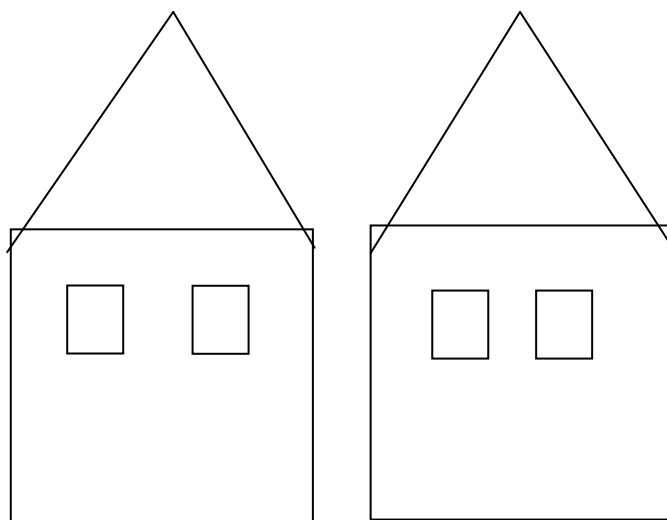
Pomůcka je zaměřena na sluchovou syntézu. Děti poslouchají jednotlivé hlásky a spojují do slov (M-Í-Č, K-O-L-O). Pokud určí správně slovo, přiloží obrázek k robotovi. Když zvládají činnosti, samy rozkládají slova na slabiky.

- **Domečky**

Rytmizace:

**Jeden domeček je tvrdý, ze dřeva a knoflíků
a ten druhý z měkké vaty pro lehký dotek prstíků.**

**Měkkce/tvrdě slabikuj,
na domečky ukazuj.**

Obrázek 5 Znáznornění pomůcky Domečky

Popis pomůcky:

Pomůcky jsou zaměřeny na rozvoj schopností rozlišovat měkké a tvrdé slabiky. Jsou vytvořeny ze dvou domečků, jeden je z tvrdého materiálu dřeva a knoflíků a druhý je z vatových částí. Před zahájení činnosti se děti seznámí s materiálem a rozlišují tvrdé a měkké. Nejprve za pomoci slabik se dotýkají domečků (DY/DI, TY/TI, NI/NY, MĚ/ME, NĚ/NE)... Když činnosti zvládají, pracují s obrázky obsahujícími tvrdé a měkké slabiky a podle znělosti se dotýkají domečků. (LO/DĚ, DĚ/DA, KO/TĚ, SÁ/NĚ, KŮŇ).

PRAKTICKÁ ČÁST

Zkoumání rozvoje fonemického sluchu

1.10 Cíl projektu, metodologie výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření je analýza úrovně fonemického sluchu u dětí v posledním roce předškolního vzdělávání vybraných mateřských škol. Dílčím cílem je vytvoření vlastního návrhu modelu pro rozvoj fonemického sluchu při práci pedagoga v mateřské škole. Ve výstupní analýze objektivně posoudit míru účinnosti navržených činností u vybraných dětí a porovnání úrovně fonemického sluchu u dětí, které pracovaly s navrženým materiálem a dětí ostatních, které mají běžnou logopedickou prevenci.

Pro splnění cíle byly vytvořeny tyto podmínky:

- Oslovit ke spolupráci mateřské školy.
- Seznámit se se školním vzdělávacím programem mateřských škol a jeho zaměřením.
- Na počátku školního roku 2015 provést vstupní analýzu v oblasti fonemického sluchu sledovaných dětí v posledním roce předškolního vzdělávání tří vybraných mateřských škol.
- Na základě výsledků vstupní analýzy vypracovat návrh modelu a pomůcek pro rozvoj fonemického sluchu sledovaných dětí pouze pro vybranou mateřskou školu, která zahájila nový provoz a je zaměřena na rozvoj fonemického sluchu.
- Ve výstupní analýze zjistit pokroky a porovnat rozdíly úrovně fonemického sluchu vybraných dětí, s nimiž se pracovalo, dle navržených modelů s ostatními dětmi.
- Zpracování závěru a doporučení, diskuze.

Metodologie výzkumu:

Diplomová práce má charakter kvalitativní. Ve vlastním šetření analýzy úrovně fonemického sluchu je využit materiál Diagnostika dítěte předškolního věku (Bednářová, Šmardová, 2007).

Z metodologických technik byly použity:

- Pozorování;
- Rozhovor;
- Analýza dokumentů;
- Analýza výsledků činnosti.

Vzhledem ke stanovenému cíli výzkumu byla vytvořena následující výzkumná otázka, která bude v závěru výzkumného šetření zodpovězena.

VO 1: Je praktické používání navrženého modelu pomůcek a činností efektivní z hlediska rozvoje fonemického sluchu u dětí před nástupem do ZŠ?

Na základě poznatků získaných v teoretické části práce k problematice fonemického uvědomování dětí v předškolním věku byly stanoveny následující hypotézy:

H1: Vytvořené modely pomůcek jsou srozumitelné a motivační pro děti předškolního věku.

H2: Pravidelným používání vytvořených pomůcek došlo k posunu v celkovém rozvoji sluchové diferenciaci a sluchové analýzy a syntézy.

H3: Efektivní využití pomůcek rozvíjí i jiné oblasti předškolního vzdělávání.

Pro ověření nebo vyvrácení hypotéz H1, H2, H3 výzkumného šetření byla použita metoda pozorování při činnostech dětí s doporučeným materiálem, vstupní analýza úrovně fonemického sluchu na začátku školního roku 2015 a výstupní analýza ve druhém pololetí školního roku 2016. Úroveň fonemického uvědomování byla zjišťována dle odborné metodiky Diagnostika dítěte předškolního věku (Bednářová, Šmardová 2007). Důvod výběru této literatury je dlouhodobá práce s tímto materiálem

a doporučení odborníka z oblasti foniatrie, protože analýzu může přehledně provádět pedagog v souladu s věkem dítěte. Na základě využití tohoto odborného materiálu byly použity diagnostické listy, viz. příloha 3.

Organizační zabezpečení diplomové práce:

1. etapa výzkumného šetření

Činnosti: Oslovení ředitelek deseti mateřských škol pro možnost spolupráce v oblasti zkoumání rozvoje fonemického uvědomování dětí v posledním roce předškolního vzdělávání.
Časové rozvržení: červen 2015

2. etapa výzkumného šetření

Činnosti: výběr vzorku dětí tří mateřských škol, které navázaly spolupráci pro výzkumné šetření. Na základě diagnostiky zjištění úrovně fonemického uvědomování a rozlišování hlásek u osmi dětí z každé mateřské školy.
Časové rozvržení: září 2015

3. etapa výzkumného šetření

Činnosti: Vytvoření modelu praktických činností a pomůcek pro rozvoj fonemického sluchu u dětí.
Časové rozlišení: září – říjen 2015

4. etapa výzkumného šetření

Činnosti: praktické využití vytvořeného materiálu ve vybrané mateřské škole ve školním roce 2015/2016.
Časové rozlišení: říjen – květen 2016

5. etapa výzkumného šetření

Činnosti: analýza zjištěné úrovně fonemického sluchu na konci školního roku a porovnání výsledků obou skupin vybraných dětí. Jedna mateřská škola, která pracovala s vytvořeným modelem pomůcek, a dvě mateřské školy, jež mají vlastní logopedickou prevenci.
Časové rozlišení: červen 2016

6. Šestá etapa výzkumného šetření

Činnosti: Vyvození závěrů a doporučení pro pedagogickou praxi, diskuse.
Časové rozlišení: červen 2016

1.11 Charakteristika zkoumaného vzorku

V rámci výzkumu byly osloveny tři mateřské školy z Prahy a okolí. Dvě mateřské školy s dlouholetým provozem, jedna mateřská škola, která dokončila výstavbu v červnu 2015 a v červenci 2015 zahájila nový provoz. Výběr předškolních zařízení byl na základě oslovení managementu 10 mateřských škol s různým zaměřením. Z celkového počtu oslovených byly ochotny spolupracovat tři mateřské školy. Ředitelky mateřských škol poskytly k analýze školní vzdělávací programy. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem se v předškolním vzdělávání věnují rozvoji fonemického sluchu (např. v logopedické prevenci) a porovnat výzkumný vzorek vybraných dětí s mateřskou školou, která navázala spolupráci pro činnosti s vytvořenými pomůckami pro rozvoj fonemického sluchu. V závěru výstupní analýzy se porovnají výsledky a zjištění, zda vytvořené pomůcky mají vliv na posun v rozvoji fonemického sluchu.

K dispozici byly tyto dokumenty:

- Školní vzdělávací program;
- Třídní vzdělávací programy;
- Materiály pro logopedickou prevenci;

- Informace, jakou děti navštěvují logopedickou prevenci.

Všechny mateřské školy jsou zapsány v rejstříku škol a školských zařízení a spadají do sítě veřejného školství.

Při výběru dětí byla určena následující kritéria:

- Souhlas ředitelky školy;
- Souhlas zákonných zástupců;
- Věk dítěte minimálně 5 let;
- Rovnoměrné zastoupení dívek a chlapců;
- Děti bez poruchy mluveného projevu, které nemají diagnostikovanou narušenou komunikační schopnost či jinou poruchu řeči;
- Děti s narušenou komunikační schopností – dyslalie (vadné tvoření jedné či více hlásek).

Na základě určených kritérií bylo do výzkumného šetření zařazeno 24 dětí ze tří různých mateřských škol – 12 dívek (50 %) a 12 chlapců (50 %). Většina dětí má vývojově vyvinuty všechny hlásky, 9 dětí má diagnostikovanou narušenou komunikační schopnost – dyslalii. Záměrně byl vybrán větší počet dětí se správným mluveným projevem pro zjištění úrovně fonemického sluchu, protože tyto děti nedocházejí s rodiči na logopedii a rozvoj fonemického sluchu je veden hlavně v mateřské škole. U všech 24 dětí (100 %) byl podepsán souhlas pro orientační fonemické vyšetření a následné zjištění úrovně fonemického sluchu, dle metodiky Diagnostika předškoláka (Bednářová, Šmardová, 2007).

Mateřská škola č. A

Nachází se v hl. městě Praha 12 v sídlišťové zóně. Jde o čtyřtřídní zařízení pro děti zpravidla ve věku 3–6 let. Celková kapacita školy je 112 dětí. Třídy jsou složeny heterogenně ze 3–5letých a 4–6letých dětí. Školní vzdělávací program „*Zvídálkovo putování*“ je zaměřen také na logopedickou prevenci. Činnosti jsou prováděny při logo chvilkách ve třídách. Mateřská škola se aktivně zapojuje do multikulturní výchovy a díky většímu počtu žáků usiluje o logopedického asistenta, který by cizince

individuálně seznamoval s českým jazykem a snižoval tak jazykovou bariéru. Školní vzdělávací program je zaměřen na spolupráci rodičů a dětí, zdravý životní styl a rozvoj každého dítěte. K rozvoji fonemického sluchu jsou využívány sluchové a pohybové hry, není vytvořena přímá metodika činností pro pedagogy. Rozvoj této oblasti je plněn v cílech školního vzdělávacího programu a vypracovaných tématech třídního vzdělávacího programu. Logopedická prevence probíhá s celou třídou, nikoli individuálně.

Vstupní šetření: pozorování dopoledního programu přímé práce u dětí

Oblast naslouchání: děti se učí texty básniček, písniček, vyprávějí příběhy, poznávají písně podle melodie, poslouchají pohádky, četba na pokračování.

Oblast sluchového rozlišování: při logopedických chvilkách, např. v ranním kruhu, děti rozlišují změny hlásek ve slovech, změny délky slabik, rozlišují měkčení. Vše na základě sluchu bez vizuálního podnětu. Činnosti probíhají skupinově a individuální práce s logopedem je pouze u přihlášených dětí.

Sluchová paměť: zpěv písniček, říkadla, která děti již znají, dokončování pohádek, v třídních dokumentech nebyly zaznamenány konkrétní činnosti na rozvoj této oblasti.

Sluchová analýza a syntéza: roztleskávání slov na slabiky, využití dřívěk a skořápek ořechů. Rozpočítadla mezi dětmi, určení první a poslední hlásky bylo ve skupině všech dětí při hlavní činnosti s dětmi. Nebyly využity žádné jiné pomůcky. Délka slabik či změna délky ve slovech byla změnou polohy těla (dlouhá slabika stoj, krátká dřep). Měkčení bylo formou pohlazení ruky a klepnutí do stolu na tvrdou slabiku.

Vnímání rytmu: rytmižace formou básniček a písní, svolávání dětí před ranním cvičením.

Tab. 1 Zjištění, zda ve třídách probíhá logopedická prevence, a počet dětí v MŠ A

Třída 28 dětí	Logopedická prevence v MŠ probíhá ve třídách	Počet dětí ze třídy
1	Ano	28
2	Ano	28
3	Ano	28
4	Ano	28

Zdroj: vlastní šetření 2015

Pět dětí má pro šetření správně vyvozené hlásky a dobrý mluvený projev. Do skupiny byly záměrně zařazeny tři děti s narušenou komunikační schopností s cílem zjistit úroveň fonemického sluchu dětí na různé jazykové úrovni. Tyto děti docházejí s rodiči na logopedickou ambulanci v místě bydliště.

Tab. 2 Mateřská škola A – přehled dětí, mluveného projevu a typu třídy

Dítě č.	věk ve školním roce 2015/2016	Narušená komunikační schopnost	Druh NKS	Třída
1 – dívka	6 let, odklad	NE	–	Běžná
2 – dívka	6 let, odklad	NE	–	Běžná
3 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
4 – chlapec	5–6 let	NE	–	Běžná
5 – chlapec	6 let, odklad	NE	–	Běžná
6 – dívka	6 let, odklad	ANO	dyslalie	Běžná
7 – chlapec	5–6 let	ANO	dyslalie	Běžná
8 – chlapec	5–6 let	ANO	dyslalie	Běžná

Zdroj: vlastní šetření 2015

Logopedická prevence probíhá ve třídách a je vedena pedagogy. Z celkového počtu 112 dětí má logopedickou prevenci 112 dětí.

Mateřská škola č. B

Jde o čtyřtřídní zařízení pavilónového typu ve vilové části Prahy 4, zpravidla pro děti ve věku 3–6 let. Celková kapacita školy je 112 dětí. Třídy jsou složeny heterogenně ze 3–6letých žáků. Školní vzdělávací program „Školka plná radosti“ má všestranné zaměření. Logopedická prevence je zajištěna externím spolupracovníkem pouze pro přihlášené děti. Ostatní děti mají logopedické chvílky ve třídách, jde především o motoriku mluvidel. Mateřská škola nevlastní mnoho logopedických pomůcek, nejvíce didaktický obrazový materiál a v činnostech se velmi často objevuje rytmizace s pohybem. K rozvoji fonemického sluchu jsou využívány sluchové a pohybové hry. Není vytvořena přímá metodika činností pro pedagogy. Rozvoj této oblasti je plněn v cílech školního vzdělávacího programu a vypracovaných tématech třídního

vzdělávacího programu.

Vstupní šetření: pozorování dopoledního programu přímé práce u dětí

Oblast naslouchání: děti se učí texty básniček, písniček, vypráví příběhy, poznávají písně podle melodie, poslech pohádek, četba pedagogem.

Oblast sluchového rozlišování: při logopedických chvílkách, např. v ranním kruhu, děti rozlišují změny hlásek ve slovech, změny délky slabik, rozlišují měkčení. Vše na základě sluchu bez vizuálního podnětu. Činnosti probíhají skupinově a individuální práce s logopedem je pouze u přihlášených dětí.

Sluchová paměť: při pozorování činností jsem ve třídách nezaznamenala hry nebo aktivity rozvíjející sluchovou paměť.

Sluchová analýza a syntéza: velmi častou činností je roztleskávání slov na slabiky, rozpočítadla mezi dětmi, určení první a poslední hlásky bylo ve skupině všech dětí při hlavní činnosti s dětmi a z důvodu velkého počtu dětí ve třídě se jich mnoho nesoustředilo.

Vnímání rytmu: rytmizace formou básniček a písní, využití doprovodu hudebního nástroje.

Tab. 3 Zjištění, zda ve třídách probíhá logopedie, a počet přihlášených dětí v MŠ B

Třída 28 dětí	Logopedie v MŠ pro přihlášené děti – externí logoped	Počet přihlášených dětí ze třídy
1	NE	0
2	ANO	12
3	ANO	10
4	ANO	14

Zdroj: vlastní šetření 2015

Logopedická prevence probíhá externím logopedickým asistentem v supervizi klinického logopeda za finanční poplatek a pouze u přihlášených dětí. Z celkového počtu 112 dětí navštěvuje logopedii 36 dětí.

Čtyři děti mají správně vyvozené hlásky a dobrý mluvený projev. Do skupiny byly zařazeny čtyři děti s narušenou komunikační schopností (NKS) – dyslalie. Tyto děti jsou přihlášeny na logopedické terapie v MŠ s externím logopedickým asistentem

1x týdně a po zjištění ještě docházejí s rodiči na logopedickou ambulanci v místě bydliště.

Tab. 4 Mateřská škola B – přehled dětí, mluveného projevu a typ třídy

Dítě č.	věk ve školním roce 2015/2016	NKS	Druh NKS	Třída
9 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
10 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
11 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
12 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
13 – dívka	6 let, odklad	ANO	dyslalie	běžná – logo
14 – dívka	6 let, odklad	ANO	dyslalie	běžná – logo
15 – chlapec	6 let, odklad	ANO	dyslalie	běžná – logo
16 – chlapec	6 let, odklad	ANO	dyslalie	běžná – logo

Zdroj: vlastní šetření 2015

Mateřská škola č. C

Nachází se v Říčanech Praha východ. Jedná se o čtyřtřídní zařízení pro děti zpravidla ve věku 3–6 let. Celková kapacita školy je 112 dětí. Třídy jsou složené heterogenně z 3–5letých a 4–6letých dětí. Školní vzdělávací program „*Zahradkové poznávání*“ je zaměřen environmentálně a na rozvoj fonemického sluchu. Logopedická prevence je zajištěna pedagogy vytvořenou metodikou myšlenkových map. Práce probíhá jak se všemi dětmi pravidelně ve třídách, tak individuálně, úměrně k věku a potřebám dítěte, ale vždy je vedena třídní učitelkou. Individuální logopedické činnosti jsou zařazovány v klidovém režimu po poledním odpočinku u dětí, které mají zkrácenou potřebu spánku. Mateřská škola pracuje s vytvořeným modelem pomůcek a návrhu činností od samého počátku provozu. Rozvoj této oblasti je plněn v cílech školního vzdělávacího programu, který je zaměřen na rozvoj fonemického sluchu a podrobně rozpracován do myšlenkových map třídního vzdělávacího programu, viz příloha 4.

Vstupní šetření: pozorování dopoledního programu přímé práce u dětí:

Oblast naslouchání: děti se v prvních týdnech učí lokalizovat, odkud slyší daný zvuk.

Vše je zábavnou formou hry. Rozmanitost zvuků, které děti poslouchají, je motivační a upoutává pozornost. Děti na základě zvuků poznávají kamarády, zvířata, předměty, písničky a podobně. Mateřská škola je zapojena do projektu Čteme dětem a každý den děti naslouchají čtené pohádce. V březnu byla tato aktivita zpestřena tím, že pohádku mohli číst rodiče, a také byla vytvořena spolupráce se seniory. Čtení babiček dětem vyvolalo velmi poklidnou atmosféru a upevnilo tak vztah a respekt ke starším generacím.

Oblast sluchového rozlišování: tato činnost byla pravidelně prováděna nejdříve se zrakovou oporou. Jelikož mateřské školy pracují s velkým množstvím pomůcek, obrazového materiálu, byla vytvořena pomůcka s obrázky na dřevěných špalíčkách, které nejsou nijak opracovány a každý má svůj specifický tvar a povrch. Děti poslouchají změnu slova, nebo pouze samohlásky ve slovech, znělé a neznělé hlásky. Rozlišují změnu délky hlásek, slabik a změnu měkčení. Velmi těžkým úkolem bylo pro děti rozlišování bezvýznamových slabik. Tato činnost nemohla být předem zahájena se zrakovou oporou obrázku.

Sluchová paměť: velké množství činností má mateřská škola zaměřeno na sluchovou paměť. Jedná se o opakování tónů, slov, vět, dále rozpoznávání, které slovo se v pohádce opakovalo nejvíce, nebo naopak, když dítě uslyší předem určené slovo v příběhu, dá znamení. Sluchová paměť je rozvíjena reprodukcí básniček, písniček, dramatickou výchovou a hraním divadel, hrami formou „nabalování slov“ – přijela tetička....

Sluchová analýza a syntéza: rozpočítadla, vymýšlení rýmů a určování počtu slabik. Velmi efektivní byla práce s vytvořenými pomůckami, viz Analýza výzkumného šetření. Děti určují první a poslední hlásku a nejstarší žáci hrají slovní kopanou. Syntéza slov probíhá zpočátku na základě vizuální podpory a při zvládání činnosti děti skládají slova. Zkušené děti rozhláskují jednoslabičné slovo na hlásky.

Vnímání rytmu: to se v mateřské škole rozvíjí nejen prostřednictvím hudebních aktivit a doprovodem hudebních nástrojů, ale také vizuomotorickým cvičením, kdy dítě povídá říkanku a doprovází ji grafickým zpracováním. Vnímání rytmu probíhá při pohybových hrách a dítě se jej učí i při opakovaném denním režimu a rituálech.

Interní program logopedické prevence:

- oromotorika – motorika mluvidel, posilování jazyka, artikulační cvičení;
- dechová cvičení (brániční dýchání) – výdechový proud pro tvorbu sykavek;
- rozvoj fonemického sluchu – sluchová diferenciacie, identifikace hlásky sluchem, rytmus, analýza, syntéza slov;
- výslovnost, komunikační schopnost, aktivní slovní zásoba;
- zrakové vnímání;
- grafomotorika;
- vizuální orientace v prostoru;
- uvědomování si posloupnosti;
- vyjadřovací schopnosti a celková kultura jazyka;
- rozvoj rozumových a senzorických schopností dítěte;
- automatizace správné výslovnosti (při spontánní mluvě).

Tab. 5 Zjištění, zda ve třídách probíhá logopedická prevence, a počet dětí v MŠ C

Třída 28 dětí	Logopedická prevence v MŠ probíhá ve třídách	Počet dětí ze třídy
1	Ano	28
2	Ano	28
3	Ano	28
4	Ano	28

Zdroj: vlastní šetření 2015

Heterogenní třídy s počtem 28 dětí a všechny děti mají pravidelně činnosti na rozvoj fonemického sluchu a logopedické prevence. Tyto činnosti jsou součástí školního vzdělávacího programu a provádí je pravidelně třídní učitelky na základě navrženého materiálu.

Logopedická prevence probíhá ve třídách a je vedena pedagogy. Z celkového počtu 112 dětí má logopedickou prevenci 112 dětí.

Šest dětí pro šetření má většinou správně vyvozené hlásky a dobrý mluvený

projev. Do skupiny byly záměrně zařazeny i dvě děti s narušenou komunikační schopností (NKS) – dyslalií. Tyto děti docházejí s rodiči na logopedickou ambulanci v místě bydliště.

Tab. 6 Mateřská škola C – přehled dětí, mluveného projevu a typ třídy

Dítě č.	Věk ve školním roce 2015/2016	NKS	Druh NKS	Třída
17 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
18 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
19 – dívka	5–6 let	NE	–	Běžná
20 – chlapec	5–6 let	NE	–	Běžná
21 – chlapec	6 let odklad	NE	–	Běžná
22 – chlapec	6 let odklad	NE	–	Běžná
23 – dívka	6 let odklad	ANO	dyslalie	Běžná
24 – chlapec	6 let odklad	ANO	dyslalie	Běžná

Zdroj: vlastní šetření 2015

1.12 Sběr dat a zpracování údajů

Výzkumné šetření diplomové práce bylo realizováno na základě dvou fází. První část se zabývá analýzou úrovně fonemického sluchu u vybraných 24 dětí v posledním roce předškolního vzdělávání ze tří mateřských škol, která byla zpracována na začátku školního roku 2015. Děti byly vybrány podle kritérií mluveného projevu. **Ve skupině je záměrně více dětí se správnou výslovností hlásek z důvodu zjištění, zda tyto děti mají dostatečně rozvinutý fonemický sluch před zahájením základního vzdělávání.** Děti s diagnostikovanou dyslalií v tomto věku docházejí s rodiči ke klinickým logopedům a mají odbornou logopedickou intervenci. Druhá část se zabývá zpracováním úrovně fonemického sluchu po období půl roku a porovnání výsledků u dětí, se kterými se pravidelně pracovalo dle navrženého modelu činností a pomůcek, s dětmi běžné logopedické prevence, viz Kapitola 3.2 a 3.3.

Samotné šetření probíhalo pomocí odborné literatury v oblasti zjištění úrovně fonemického sluchu dle materiálu Diagnostika dítěte předškolního věku, která je

běžně využívána mezi pedagogy v předškolním vzdělávání.

Vstupní vyšetření fonemického sluchu bylo zaznamenáváno v archu jednotlivých oblastí a úrovní. Výsledky byly zpracovány do následujících tabulek a grafů. Analýza byla zahájena individuálně s každým dítětem v samostatné místnosti v prostředí mateřské školy a výsledky zaznamenány v archu. K uvedeným činnostem byl nutný písemný souhlas ředitelky školy a zákonných zástupců sledovaných dětí, viz Příloha 1. Na základě zjištěných skutečností byl vypracován vlastní návrh modelu činností pro rozvoj fonemického sluchu u dětí v předškolním věku. Tyto činnosti byly aplikovány pedagogy pravidelně ve třídách vybrané mateřské školy C, která zahájila nový provoz a jejíž zaměření v rámci logopedické prevence je na rozvoj fonemického sluchu. Aktivita byla prováděna v době individuálního klidového režimu odpoledního odpočinku dětí v posledním roce předškolního vzdělávání třídní učitelkou od zahájení školního roku po dobu osmi měsíců. Výstupem byla závěrečná analýza, kde se porovnaly výsledky, kterých děti dosáhly v jednotlivých oblastech fonemického sluchu.

Analýza fonemického sluchu jednotlivých oblastí

Tab. 7 Úroveň určování počtu slabik ve slovech

SLUCHOVÁ ANALÝZA - určování počtu slabik ve slovech	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
<i>Mateřská škola A</i>						
č. 1 – dívka	X				X	
č. 2 – dívka			X			X
č. 3 – dívka			X			X
č. 4 – chlapec			X			X
č. 5 – chlapec		X		X		
č. 6 – dívka		X			X	
č. 7 – chlapec		X			X	
č. 8 – chlapec		X			X	
<i>Mateřská škola B</i>						

č. 9 – dívka		X			X	
č. 10 – dívka		X				X
č. 11 – dívka	X				X	
č. 12 – dívka			X			X
č. 13 – dívka	X					X
č. 14 – dívka			X			X
č. 15 – chlapec			X			X
č. 16 – chlapec		X				X
Mateřská škola C POMŮCKA MAŠINKA						
č. 17 – dívka	X				X	
č. 18 – dívka		X				X
č. 19 – dívka			X			X
č. 20 – chlapec			X			X
č. 21 – chlapec		X				X
č. 22 – chlapec	X					X
č. 23 – dívka		X				X
č. 24 – chlapec		X				X
Celkový počet	5	11	8	1	7	16

Vstupní šetření 2015:

Určování počtu slabik dle výsledků tabulky na začátku školního roku z vybraného vzorku 24 dětí zvládá samostatně 8 dětí (tj. 33 %). Jejich výsledky odpovídají dostatečnému samostatnému zvládnutí této oblasti. S dopomocí pedagoga rozlišovalo slabiky 11 dětí (tj. 46 %). Děti, jež dosáhly výsledků pod hranici normy a nezvládají určování slabik ani s dopomocí dospělého, bylo 5 (21 %). Všechny děti jsou vzdělávány v běžných třídách. Čtyři děti mají logopedickou terapii u externího logopeda v MŠ B, ostatní děti mají logopedickou prevenci ve třídách mateřských škol.

Postup práce:

Slova byla zvolena přiměřeně k věku dítěte jedno až čtyřslabičná. Dítě bylo sledováno, zda určování probíhá pomocí vytleskávání, nebo si dokáže slova později i předříkat. V mnoha případech došlo ke správnému vytleskání, *ale špatnému určení počtu*. Nejvíce děti chybovaly v trojslabičných a čtyřslabičných slovech.

Příklady slov: dům, míč, strom, ko-lo, koč-ka, au-to, la-vi-ce, če-pi-ce, ha-di-ce, sluneč-ni-ce, cho-bot-ni-ce, ji-tr-ni-ce

Tab. 8 Celkové zhodnocení výsledků určování počtu slabik

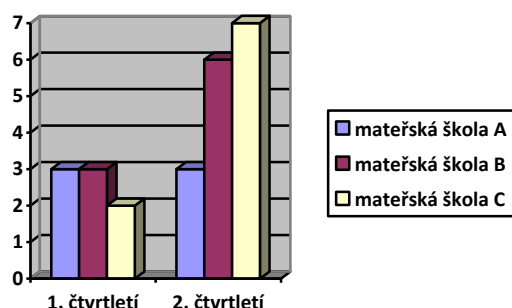
SLUCHOVÁ ANALÝZA	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
Mateřská škola A	1	4	3	0	4	3
Mateřská škola B	2	3	3	1	2	6
Mateřská škola C	2	4	2	0	1	7
CELKEM	5	11	8	1	7	16

Výstupní šetření 2016:

Při určování počtu slabik po půl roce předškolního vzdělávání bylo zjištěno, že z vybraného vzorku 24 dětí (tj. 100 %) samostatně zvládalo určování jednoslabičných až čtyřslabičných slov 16 dětí (tj. 67 %). Na základě zjištěných skutečností je posun v úrovni analýzy u dětí mateřských škol B, C. Zlepšení je v samostatné práci a děti nechybovaly v oblasti určování slabik.

Nárůst rozvoje, kde děti nepotřebovaly pomoc pedagoga z 3 na 6, byl u mateřské školy B, kde některé děti pravidelně pracují s externím logopedem, z počtu 8 dětí bylo samostatných 6 (tj. 75 %) a největší posun zaznamenala mateřská škola C, kde se pracuje se všemi vybranými dětmi, tedy z počtu 8 dětí zvládalo samostatně činnosti 7 dětí (tj. 88 %). Mateřská škola A z 8 dětí zaznamenala samostatné zvládání činností u 3 dětí (tj. 38%), od začátku školního roku zde nedošlo k žádnému posunu.

Graf 1 Znázornění úrovně určování slabik u mateřských škol A, B, C:

Dle grafického znázornění rozvoj určování počtu slabik ve slovech zaznamenala mateřská škola č. C, která pravidelně pracovala po celou dobu šetření s doporučeným materiálem na rozvoj určování slabik. Slova děti rozlišovaly nejdříve se zrkovovou oporou pomůcek vláčku a obrázků. Důležitým momentem bylo před zahájením činností s touto pomůckou seznámení dětí s podmínkou určování počtu – počítáním okének na vláčku. Poté správným pojmenováním a vytleskáním obrázku určily počet slabik a přiložily do správného vagónku. Postupovalo se od jednoslabičných slov po čtyřslabičná. Díky vizuálnímu podnětu počtu okének na vagónku děti nechybovaly v určování počtu a mohly přejít k předřikávání slabik slov bez vytleskání se správným určením počtu. Dobré výsledky mají 4 děti z mateřské školy B, které pracují v mateřské škole pod vedením externího logopeda, ale je vidět nedostatečný posun u dětí, které nemají narušený mluvený projev a v této mateřské škole tedy nenavštěvují logopedi. Běžná logopedická prevence bez metodiky u mateřské školy A nezaznamenala výrazný posun rozvoje v oblasti určování slabik.

Tab. 9 Úroveň určování rozlišování změny délky ve slovech

ROZLIŠOVÁNÍ ZMĚNY DÉLKY	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
ÚROVEŇ	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
Mateřská škola A						
č. 1 – dívka	X				X	
č. 2 – dívka		X			X	
č. 3 – dívka		X			X	

č. 4 - chlapec		X			X	
č. 5 - chlapec		X				X
č. 6 – dívka		X				X
č. 7 – chlapec		X			X	
č. 8 – chlapec		X			X	
Mateřská škola B						
č. 9 – dívka		X			X	
č. 10 – dívka		X			X	
č. 11 – dívka		X			X	
č. 12 – dívka		X			X	
č. 13 – dívka		X				X
č. 14 – dívka			X			X
č. 15 – chlapec			X			X
č. 16 – chlapec		X				X
Mateřská škola C POMŮCKA ŽÍŽALKY						
č. 17 – dívka		X				X
č. 18 – dívka		X				X
č. 19 – dívka	X					X
č. 20 – chlapec	X					X
č. 21 – chlapec		X				X
č. 22 – chlapec	X					X
č. 23 – dívka		X				X
č. 24 – chlapec		X				X
Celkový počet	4	18	2	0	10	14

Vstupní šetření 2015:

Určování délky samohlásek – slabik – slov, dle výsledků tabulky na začátku školního roku z vybraného vzorku 24 dětí zvládají samostatně 2 děti (tj. 8 %). Jejich výsledky odpovídají dostatečnému samostatnému zvládnutí této oblasti. S dopomocí pedagoga rozlišovalo délku 18 dětí (tj. 75 %). Zde bylo potřeba výrazné pomoci dospělého, aby děti pochopily úkol. Pomocí zrakové opory krátkých a dlouhých předmětů postupně pochopily zadání. Děti, které dosáhly výsledků pod hranici normy

a nezvládají určování délky slabik a slov ani s dopomocí dospělého, byly 4 (tj. 17 %). Všechny děti jsou vzdělávány v běžných třídách. Čtyři děti mají logopedickou terapii u externího logopeda v MŠ B, ostatní děti mají logopedickou prevenci na třídách.

Postup práce:

Nejprve byly zadávány samohlásky a děti měly rozpoznat krátkou a dlouhou hlásku nebo slabiku, podle sluchu ukazovaly rozpažením na dlouhou a zkrácením vzdáleností rukou na krátkou. Po zvládnutí zadání určovaly změnu délky ve slovech s vizuálním podnětem za pomoci pomůcek a při zvládání i bez vizuální opory. Záměrně byla použita i stejná slova.

Příklad: Á – A, Í – I, É – E, Ú – U, LÁ – LA, DÁ – DA, JÁ – JA, LYŽE – LÍŽE, MÁVÁ – MÁVÁ, ŽILA – ŽÍLA, VILA – VÍLA

Tab. 10 Celkové zhodnocení výsledků určování změny délky ve slovech

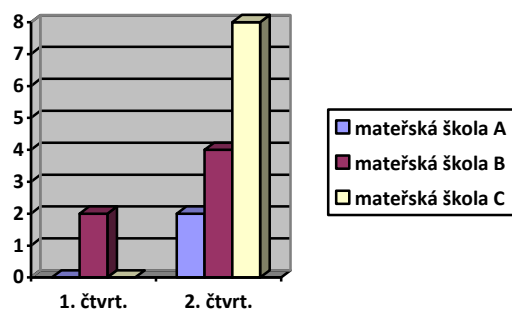
ROZLIŠOVÁNÍ ZMĚNY DÉLKY	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
Mateřská škola A	1	7	0	0	6	2
Mateřská škola B	0	6	2	0	4	4
Mateřská škola C	3	5	0	0	0	8
CELKEM	4	18	2	0	10	14

Výstupní šetření 2016:

Při určování délky po půl roce předškolního vzdělávání bylo zjištěno, že z vybraného vzorku 24 dětí (tj. 100 %) samostatně zvládalo rozlišování změny délky 14 dětí (tj. 58 %). Velký počet dětí pracoval pouze s dopomocí – 10 dětí (42 %). Ve výstupním šetření nebylo žádné dítě na úrovni, že by nezvládlo zadaný úkol. Nárůst samostatnosti byl u dětí mateřské školy B, které pravidelně pracují s externím logopedem; z 8 dětí byly samostatné 4 (tj. 50%); největší posun zaznamenala mateřská škola C, kde se pracuje se všemi vybranými dětmi, tedy z počtu 8 dětí zvládalo samostatně činnosti 8 dětí (tj. 100 %). Mateřská škola A z 8 dětí zaznamenala

samostatné zvládání činností u 2 dětí (tj. 25 %).

Graf 2 Znázornění úrovně určování změny délky ve slovech u mateřských škol A, B, C:

Dle grafického znázornění zaznamenala výrazný posun v rozlišování změny délky ve slovech mateřská škola B a C.

Mateřská škola C pravidelně pracovala po celou dobu šetření s doporučeným materiálem na rozlišování délky hlásek – slabik – slov.

Na počátku děti pracovaly s vyrobenou pomůckou „žížalky“, kdy porovnávaly jejich délku. Tříděním určily dvě skupiny - krátké a dlouhé žížalky. Předřikáváním krátkých a dlouhých samohlásek vybíraly žížalky podle znělé délky. Když byly samostatné, přešel pedagog ke slabikám a slovům. Dobré výsledky měly 4 děti z mateřské školy B, které pracují v mateřské škole pod vedením externího logopeda. Běžná logopedická prevence bez metodiky u mateřské školy A nezaznamenala výrazný posun, děti pracovaly dobře, ale s výraznou dopomocí pedagoga.

Tab. 11 Úroveň určování / rozlišování hlásek – sluchová analýza

Sluchová analýza ROZLIŠOVÁNÍ HLÁSEK	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
ÚROVEŇ						
Mateřská škola A						
č. 1 – dívka		X			X	
č. 2 – dívka		X				X
č. 3 – dívka		X				X
č. 4 – chlapec		X				X

č. 5 – chlapec	X				X	
č. 6 – dívka	X				X	
č. 7 – chlapec	X			X		
č. 8 – chlapec	X			X		
Mateřská škola B						
č. 9 – dívka		X			X	
č. 10 – dívka	X				X	
č. 11 – dívka	X				X	
č. 12 – dívka	X				X	
č. 13 – dívka	X					X
č. 14 – dívka			X			X
č. 15 – chlapec			X			X
č. 16 – chlapec	X					X
Mateřská škola C POMŮCKA HOUSENKA						
č. 17 – dívka	X				X	
č. 18 – dívka		X				X
č. 19 – dívka			X			X
č. 20 – chlapec			X			X
č. 21 – chlapec		X			X	
č. 22 – chlapec		X				X
č. 23 – dívka		X				X
č. 24 – chlapec		X			X	
Celkový počet	10	10	4	2	10	12

Vstupní šetření 2015:

V rozlišování a určování hlásek byly děti při vstupním šetření velmi nesamostatné a toto zadání se zdálo těžké. Z vybraného vzorku 24 dětí zvládaly samostatně 4 děti (tj. 17 %). Jejich výsledky odpovídají dostatečnému samostatnému zvládání této oblasti. S dopomocí pedagoga určovalo hlásku jak na začátku, tak konci slova 10 dětí (tj. 42 %). Zde bylo potřeba výrazné pomoci pedagoga, děti dobře určovaly první hlásku ve slovech, ale při určení poslední hlásky velmi chybovaly. Počet dětí, které dosáhly výsledků pod hranici normy a nezvládaly rozlišování hlásek ani

s dopomocí dospělého, byl 10 (tj. 42 %). Všechny děti jsou vzdělávány v běžných třídách. Šest dětí má logopedickou terapii u externího logopeda v MŠ B, ostatní děti mají logopedickou prevenci ve třídách vybraných mateřských škol.

Postup práce:

Mezi vybranými dětmi byly i ty ve věku 6 let, které by měly zvládat „slovní kopanou“ a slova vymýšlet dle první a poslední hlásky bez zrakové opory. Nejdříve bylo sledováno, zda děti dokáží určit všechny počáteční hlásky u slov. Následně měly odpovědět, která slova začínají na danou hlásku. Pracovalo se nejdříve pomocí obrázků. Děti třídily obrázky začínající stejnými hláskami do několika skupin. Po zvládnutí těchto úkolů se přešlo k určování hlásky poslední. Zadala se slova krátká, která se stejně píší i vyslovují (na rozdíl například slova lev) a ze začátku se nezadávala slova končící samohláskou. To je vhodné pro děti ve věkové skupině 6–7 let.

Příklady:

- Urči počáteční hlásky u obrázků.
- Která slova začínají na t, m, s, l?
- Co slyšíš na konci slova: LES, PES, DŮM, MYŠ, KOŠ, VLAK?

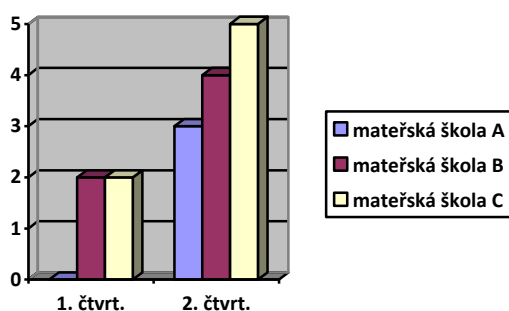
Tab. 12 Celkové zhodnocení výsledků určování/rozlišování hlásek – analýza

Sluchová analýza URČOVÁNÍ HLÁSEK	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
Mateřská škola A	4	4	0	2	3	3
Mateřská škola B	5	1	2	0	4	4
Mateřská škola C	1	5	2	0	3	5
CELKEM	10	10	4	2	10	12

Výstupní šetření 2016:

Při určování hlásek po půl roce předškolního vzdělávání bylo zjištěno, že z vybraného vzorku 24 dětí (tj. 100 %) samostatně zvládalo rozlišování změny délky 12 dětí (tj. 50 %). Výstupním šetřením s dopomocí pedagoga pracovalo 10 dětí (tj. 42%) a činnosti nezvládly 2 děti (tj. 8%). Nárůst samostatnosti byl u dětí mateřské školy B, které pravidelně pracují s externím logopedem; z počtu 8 dětí byly 4 děti samostatné (tj. 50 %) a posun zaznamenala také mateřská škola C, kde se pracuje se všemi vybranými dětmi, tedy z počtu 8 dětí zvládalo samostatně činnosti 5 dětí (tj. 63 %). Mateřská škola A z 8 dětí zaznamenala samostatné zvládání činností u 3 dětí (tj. 38 %).

Graf 3 Znázornění úrovně určování/rozlišování hlásek u mateřských škol A, B, C

Dle grafického znázornění zaznamenala výrazný posun v rozlišování změny délky ve slovech mateřská škola B a C.

Mateřská škola C pravidelně pracovala po celou dobu šetření s doporučeným materiálem na rozlišování hlásek na začátku a konci slov.

Děti pracovaly s vyrobenou pomůckou „housenka“. Na samém počátku práce správně vyslovovaly jednotlivé obrázky na vytvořené pomůcce a určovaly, na kterou hlásku slova začínají. Tříděním tvořily housenky, jež začínají na zadanou hlásku. Když byly samostatné, pracovaly děti bez zrakové opory pomůcky a určovaly slova pouze v mluvené podobě. Po zvládnutí první hlásky přešlo zadání úkolu na hlásku poslední v krátkých slovech. Dobré výsledky mají i děti z mateřské školy B, které pracují v mateřské škole pod vedením externího logopeda. Běžná logopedická prevence bez metodiky u mateřské školy A nezaznamenala výrazný posun, děti pracovaly dobře, ale s výraznou dopomocí pedagoga.

Tab. 13 Úroveň sluchové syntézy

SLUCHOVÁ SYNTÉZA	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
ÚROVEŇ	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
<i>Mateřská škola A</i>						
č. – 1 dívka	X				X	
č. – 2 dívka		X			X	
č. – 5 chlapec	X				X	
č. – 6 dívka	X			X		
<i>Mateřská škola B</i>						
č. 13 – dívka	X					X
č. 14 – dívka		X			X	
č. 15 – chlapec		X				X
č. 16 – chlapec	X					X
<i>Mateřská škola C</i>						
POMŮCKA ROBOT						
č. 21 – chlapec		X				X
č. 22 – chlapec	X					X
č. 23 – dívka	X					X
č. 24 – chlapec		X				X
Celkový počet	7	5	0	1	4	7

Vstupní šetření:

Šetření sluchové analýzy je vhodné pro děti ve věkové skupině 6–7 let. Probíhalo pouze u dětí s odkladem školní docházky a dovršením tohoto věku. Z každé mateřské školy se jednalo o 4 děti. Výzkum se tedy týkal poloviny získaného vzorku, tj. 12 dětí. Na začátku školního roku z vybraného počtu 12 dětí nezvládalo samostatně toto zadání žádné z dětí, s dopomocí pedagoga složilo z hlásek slovo 5 dětí (tj. 42 %). Zde bylo potřeba výrazné pomoci pedagoga, aby děti pochopily úkol a zároveň byl využit obrazový materiál. Počet dětí, které dosáhly výsledků pod hranici normy a nezvládaly složit krátké slovo ani s dopomocí dospělého, byl 7 (tj. 58 %). Všechny děti jsou vzdělávány v běžných třídách. Čtyři děti mají logopedickou terapii u externího logopeda v MŠ B, ostatní děti mají logopedickou prevenci ve třídách vybraných mateřských škol.

Postup práce:

Nejprve byly před děti rozloženy obrázky s krátkým pojmenováním. Pedagog každý obrázek dítěti rozhláskoval a dítě zkoušelo za pomoci obrázků slova zase složit. Po zvládnutí úkolů se pracovalo bez vizuálního podnětu.

Příklad:

- Obrázek psa;
- P-E-S – učitel;
- PES – dítě.

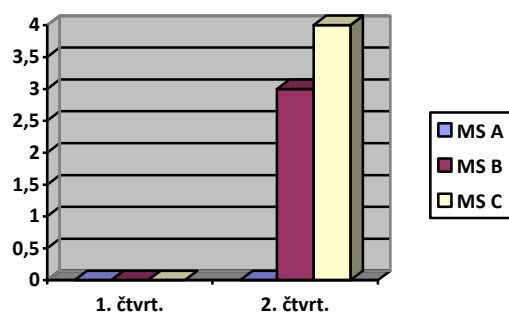
Tab. 14 Celkové zhodnocení výsledků sluchové syntézy

SLUCHOVÁ SYNTÉZA	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	Samo
Mateřská škola A	3	1	0	1	3	0
Mateřská škola B	2	2	0	0	1	3
Mateřská škola C	2	2	0	0	0	4
CELKEM	7	5	0	1	4	7

Výstupní šetření 2016:

Při určování hlásek po půl roce předškolního vzdělávání bylo zjištěno, že z vybraného vzorku 12 dětí (tj. 100 %) samostatně zvládalo rozlišování změny délky 7 dětí (tj. 58 %). Nárůst samostatnosti byl u dětí mateřské školy B, které pravidelně pracují s externím logopedem; z počtu 4 dětí byly samostatné 3 (tj. 75 %); největší posun zaznamenala mateřská škola C, kde se pracuje se všemi vybranými dětmi, tedy z počtu 4 dětí zvládaly samostatně složit slova všechny 4 děti (tj. 100 %). Mateřská škola A zaznamenala tyto činnosti pouze s dopomocí pedagoga a obrazového materiálu. Samostatně nezvládá toto zadání žádné dítě před vstupem k základnímu vzdělávání.

Graf 4 Znázornění úrovně sluchové syntézy u mateřských škol A, B, C

Dle grafického znázornění zaznamenala posun v analýze, tj. složení slov, mateřská škola B, výrazný posun a zvládnutí zadání měla mateřská škola C.

Mateřská škola C pravidelně pracovala po celou dobu šetření s doporučeným materiálem, který motivoval děti ke skládání slov.

Děti pracovaly s vyrobenou pomůckou „Robot“. Na samém počátku práce děti poslouchaly rozhláskování obrázků pedagogem. Samotná pomůcka robota byla pro děti velmi atraktivní a byla znát velká motivace k činnostem a tedy i soustředění dětí na práci. Jednotlivé obrázky tvořily velmi krátká jednoslabičná či dvojslabičná slova.

Děti bez opravy a chyb dokázaly slova správně složit a po zvládnutí zrakové opory obrázků předřikával slova „Robot“ a děti mu slova skládaly. V této, pro děti náročné oblasti, zaznamenala 100% úspěšnost a rozvoj mateřská škola C.

Tab. 15 Úroveň rozpoznání změny měkčení

ZMĚNA MĚKČENÍ	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
ÚROVEŇ	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
Mateřská škola A						
č. 1 – dívka	X				X	
č. 2 – dívka	X					X
č. 3 – dívka		X			X	
č. 4 – chlapec		X			X	
č. 5 - chlapec		X				X
č. 6 – dívka		X				X
č. 7 – chlapec		X			X	

č. 8 – chlapec		X			X	
Mateřská škola B						
č. 9 – dívka		X			X	
č. 10 – dívka		X			X	
č. 11 – dívka	X				X	
č. 12 – dívka			X			X
č. 13 – dívka		X				X
č. 14 – dívka	X					X
č. 15 – chlapec			X			X
č. 16 – chlapec		X				X
Mateřská škola C POMŮCKA DOMEČKY						
č. 17 – dívka		X				X
č. 18 – dívka		X				X
č. 19 – dívka			X			X
č. 20 – chlapec	X					X
č. 21 – chlapec		X				X
č. 22 – chlapec	X					X
č. 23 – dívka		X				X
č. 24 – chlapec		X				X
Celkový počet	6	15	3	0	8	16

Vstupní šetření 2015:

Změnu měkčení dle výsledků tabulky na začátku školního roku z vybraného vzorku 24 dětí zvládaly samostatně 3 děti (tj. 13 %). Tyto výsledky byly překvapivé, na základě nepochopení či neznalosti zadaného úkolu. S dopomocí pedagoga rozlišovalo měkké a tvrdé slabiky 15 dětí (tj. 63 %). Zde bylo zapotřebí výrazné pomoci dospělého, aby děti pochopily úkol. Pomocí zrakové opory obrázků a podrobného vysvětlení zadání děti postupně úkol zvládaly. Děti, které dosáhly výsledků pod hranicí normy a nezvládaly tak určování změny měkčení ani s dopomocí dospělého, bylo 6 (tj. 25 %). Všechny děti jsou vzdělávány v běžných třídách. Čtyři děti mají logopedickou terapii u externího logopeda v MŠ B, ostatní děti mají logopedickou prevenci ve třídách vybraných mateřských škol.

Postup práce:

Nejprve byly zadávány tvrdé a měkké slabiky a děti měly rozpoznat jejich změnu. Podle sluchu při měkké slabice si pohladily ruku, při tvrdé kleply rukou do stolu. Po zvládnutí zadání určovaly změnu měkčení ve slovech s vizuálním podnětem za pomoci obrázkového materiálu a při zvládání i bez vizuální opory. Záměrně byla použita i stejná slova.

Příklad: DĚ – DE, ME – MĚ, TE-TE, TE-TĚ, VE – VĚ, DĚ-DA, LO-DĚ, KO-TĚ, TĚS-TO, SÁ-NĚ, TÍL-KO

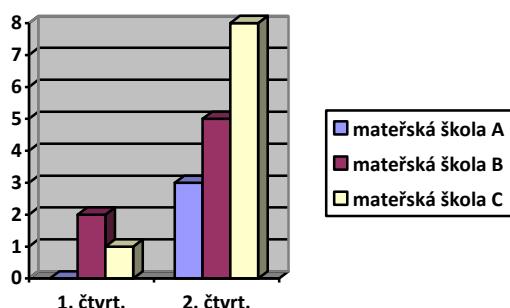
Tab. 16 Celkové zhodnocení výsledků rozpoznání změny měkčení

ZMĚNA MĚKČENÍ	Září 2015 – počet dětí			Červen 2016 – počet dětí		
	nezvládá	pouze s dopomocí	samo	nezvládá	pouze s dopomocí	samo
POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ						
Mateřská škola A	2	6	0	0	5	3
Mateřská škola B	2	4	2	0	3	5
Mateřská škola C	2	5	1	0	0	8
CELKEM	6	15	3	0	8	16

Výstupní šetření 2016:

Při rozlišování měkčení po půl roce předškolního vzdělávání bylo zjištěno, že z vybraného vzorku 24 dětí (tj. 100 %) samostatně zvládalo rozlišování změny délky 16 dětí (tj. 67 %). Velký počet dětí zvládal práci pouze s dopomocí. Jednalo se o 8 dětí (tj. 34 %). Tento velký nárůst byl z výsledků úspěšnosti a samostatnosti dětí z mateřské školy C, kde se pracuje se všemi vybranými dětmi, tedy z počtu 8 dětí zvládalo samostatně činnosti 8 dětí (tj. 100 %). Nárůst samostatnosti byl u také dětí mateřské školy B, které pravidelně pracují s externím logopedem; z počtu 8 dětí bylo samostatných 5 (tj. 63 %). Mateřská škola A z 8 dětí zaznamenala samostatné zvládání činností u 3 dětí (tj. 38 %).

Graf 5 Znázornění úrovně rozpoznání změny měkčení škol A, B, C

1.13 Interpretace výsledků výzkumu, diskuse

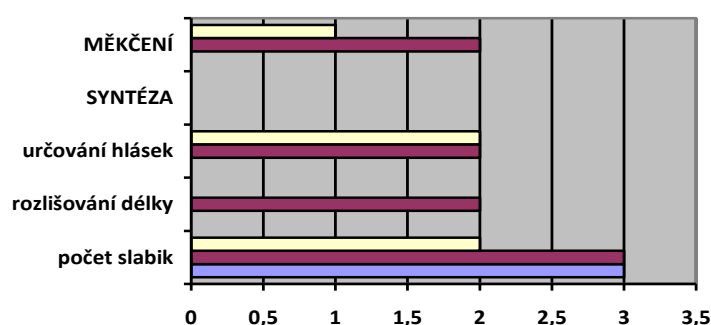
Výzkumného šetření se zúčastnilo 24 dětí, z toho 8 pravidelně pracovalo s vlastním modelem pomůcek. Mateřské školy mají velmi bohaté vybavení učebními pomůckami, ale v oblasti rozvoje fonemického sluchu byl zaznamenán většinou materiál obrazový a audiovizuální na CD ROM. Při pozorování dětí byl znatelný zájem o činnosti v mateřské škole C, která pracovala s vytvořenými pomůckami. Aktivní přístup a soustředění jsou u dětí předškolního věku velmi krátké a také individuální. V porovnání zapojení dětí do činností ostatních mateřských škol byl znatelný velký rozdíl.

Analýzou dat získaných realizací testu podle odborné literatury Diagnostika předškoláka (Bednářová, Šmardová, 2007), byly získány výsledky úrovně ve foneticko-fonologické rovině v oblasti sluchové diferenciaci a sluchové analýzy a syntézy u vybraných dětí. Pro získání porovnání a efektivnost vytvořeného modelu pro rozvoj fonemického sluchu bylo vybráno 24 dětí ze tří mateřských škol. Na základě výsledků vstupního a výstupního šetření může být zodpovězena hlavní výzkumná otázka vycházející z cíle diplomové práce: Ve všech úrovních oblastí fonemického sluchu byly úspěšné a samostatné nejvíce děti mateřské školy C a děti navštěvující klinického logopeda při mateřské škole B.

VO 1: Je praktické používání navrženého modelu pomůcek a činností efektivní z hlediska rozvoje fonemického sluchu u dětí před nástupem do ZŠ?

Na základě šetření byly zjištěny velké rozdíly v rozvoji fonemického sluchu v druhém pololetí školního roku, obzvláště v samostatnosti při činnostech a úkolech fonemického uvědomování. Výrazné jsou pozitivní výsledky u Mateřské školy C, která navržený model pro rozvoj fonemického sluchu používala po celou dobu šetření. Při zavádění modelu pomůcek a činností do vzdělávacího prostředí mateřské školy je zapotřebí přihlídnout také k potřebám vyučujících a k věkovému složení dětí ve třídě. Při zavádění nových pomůcek lze pro další praxi konstatovat, že rozvoj fonemického sluchu pomocí vytvořeného materiálu ve vzdělávání se jeví jako velmi účinný a efektivní nejen pro děti, ale také z pozice pedagoga mateřské školy. Dle výsledků spolupráce se pomůcky staly inspirací pro učitele a pozitivním vodítkem pro vytváření vlastního materiálu.

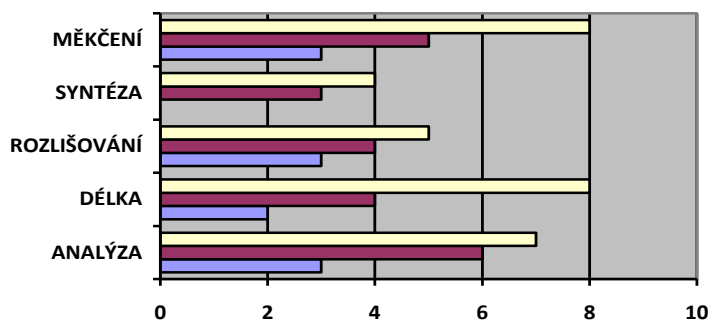
Graf 6 Celková úroveň vstupního šetření 2015 všech oblastí MŠ A, B, C

Na začátku vstupního šetření byla celková úroveň jednotlivých oblastí fonemického sluchu velmi vyrovnaná. Graf znázorňuje počet dětí, který samostatně zvládal zadání, bez pomoci pedagoga, a tím měl dostatečný rozvoj fonemického sluchu na začátku školního roku v mateřské škole. Při zahájení docházky do mateřské školy (září 2015) počet slabik určilo pouze 8 dětí, tj. 3 děti z mateřské školy A, 3 děti z mateřské školy B. Mateřská škola C měla úspěšné v samostatnosti pouze 2 děti. Rozlišování změny délky zvládaly samostatně pouze 2 děti z mateřské školy B, z ostatních mateřských škol pouze s dopomocí. Sluchovou analýzu (určování hlásek ve slovech) měly na samostatné úrovni 4 děti, po 2 dětech z mateřských škol B, C. Syntézu slov, kdy se z rozhláskovaných slov skládá slovo, nezvládlo samostatně žádné dítě ve věku 6-7 let. Změnu měkčení ve slovech mělo na samostatné úrovni 1 dítě

z mateřské školy C a 2 děti z mateřské školy B, celkem tedy 3 děti.

Graf 7 Celková úroveň výstupního šetření 2016 všech oblastí MŠ A, B, C

Na konci výstupního šetření byla celková úroveň jednotlivých oblastí fonematického sluchu velmi rozdílná. Graf znázorňuje počet dětí, které samostatně zvládaly zadání, bez pomoci pedagoga, a tím měly dostatečný rozvoj fonematického sluchu na konci školního roku pro vstup k základnímu vzdělávání. Při ukončení docházky mateřské školy (červen 2016) počet slabik určilo samostatně 16 dětí. Jejich rozdělení v rámci mateřských škol bylo následující: 7 dětí z mateřské školy C, 6 dětí z mateřské školy B a 3 děti z mateřské školy A. V rozlišování délky ve slovech bylo z 14 samostatných dětí 8 dětí z mateřské školy C, 4 děti z mateřské školy B a 2 děti z mateřské školy A. Rozlišování hlásek zvládlo samostatně 12 dětí. Mateřská škola C měla úspěšně samostatných 5 dětí, 4 děti měla mateřská škola B a 3 děti mateřská škola A. V syntéze slov a skládání slov z hlásek byly z nejstarších 12 dětí úspěšné všechny 4 z mateřské školy C, 3 z mateřské školy B a žádné nebylo samostatně z mateřské školy A. Změnu měkčení ve slovech mělo na samostatné úrovni 8 dětí mateřské školy C, 5 dětí z mateřské školy B a 3 děti z mateřské školy A. Dle grafu a celkového porovnání půlroční systematické práce podle navrženého materiálu a pomůcek měla mateřská škola C 100% úspěšnost samostatnosti v určování délky slabik a rozlišování měkčení. V ostatních oblastech úrovně fonematického sluchu dosáhla nejlepších výsledků a zaznamenala největší posun.

Pro naplnění výzkumného cíle byly ověřovány následující hypotézy:

H1: Vytvořené modely pomůcek jsou srozumitelné a motivační pro děti předškolního věku

Při verifikaci Hypotézy č. 1, která se potvrdila, se zjistilo, že všech pět vytvořených pomůcek splnilo očekávání a podpořilo aktivní přístup dětí k zadaným úkolům. Děti se nejdříve seznámily, co pomůcka představuje, z jakého je materiálu a následně jim byly vysvětleny úkoly, které děti mohly plnit. S pomůckami se dětem velmi dobře manipulovalo a ani při pravidelném používání neztratily zájem a aktivitu. Při ranních hrách byl zaznamenán i zájem půjčit si pomůcku a samostatně si s ní pracovat. Vytvořený materiál děti namotivoval a upoutal pozornost svou jednoduchostí a dětem byl velmi blízký a srozumitelný.

H2: Pravidelným používáním vytvořených pomůcek došlo k posunu v rozvoji sluchové diferenciaci a sluchové analýzy a syntézy

Při verifikaci Hypotézy č. 2, která se potvrdila, se zjistilo, že hlavním předpokladem pro pozitivní výsledky je pravidelné využití pomůcek a činností jako součásti školního vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Pro sluchovou diferenciaci byly vytvořeny pomůcky „Žížalky“, „Domečky“.

Při rozlišování délky děti více chybovaly než při změně měkčení. Pomůcka pomohla pochopit zadání a názorně ukázat délku slabiky ve slovech. Prvotním porovnáním délek žízal a vyslovováním nejprve dlouhých a krátkých hlásek, pak slabik a slov (1-3slabičných) děti postupně začaly pokyn zvládat samostatně. S měkčením děti chybovaly méně, zde považuji za velký úspěch pochopení významu měkká a tvrdá slabika. Celkové výsledky posunu úrovně dětí z mateřské školy C jsou znát, ale dobré výsledky připisuji efektu práce s pomůckami, které zaujmou. Na rozvoj sluchové analýzy a syntézy byly vytvořeny pomůcky „Mašinka“, „Housenka“, „Robot“. Samostatnost při roztleskávání slov na slabiky děti získávaly na základě pochopení počtu a názorné ukázk. Určování hlásek a skládání do těla „Housenky“ bylo efektivní a velmi náročná syntéza slov měla pozitivní výsledky díky motivačnímu faktoru pomůcky „Robot“.

H3: Efektivní využití pomůcek rozvíjí i jiné oblasti předškolního vzdělávání

Využití pomůcek vedlo k výrazně lepšímu pochopení zadaných úkolů, děti byly stabilnější a pracovaly s větším zájmem. Při opakovaných činnostech méně chybovaly a spontánně se k pomůckám vracely. Pomůcky rozvíjejí i jiné oblasti předškolního vzdělávání. Jde například o rozvoj předmatematických představ – třídění, porovnávání, vnímání množství, počtu, manipulace s předměty pro stimulaci prostorové představivosti, pozorování, konkrétní pracovní činnosti. Děti si prohloubily schopnost pochopit zadaný úkol, dodržovaly pravidla a naučily se navzájem spolupracovat. Vzbuzení zájmu u dětí posílilo soustředění, fantazii a celkové zapojení myšlenkových procesů.

Děti jsou zvědavé a k činnostem se rády samy vrací, když mají vytvořené dobré podmínky a pomůcky. Na základě úspěšnosti a vzbuzení zájmu u dětí je jeho využití v logopedických i běžných třídách variabilní jak pro skupinové, tak pro individuální činnosti. **Výzkumné šetření potvrdilo stanovené hypotézy.** Vytvořené modely pomůcek jsou srozumitelné a motivační pro děti předškolního věku. Pravidelným používáním vytvořených pomůcek došlo k posunu v rozvoji fonemického sluchu u dětí předškolního věku. Rozvoj fonemického uvědomování v předškolním věku je samostatným důležitým článkem pro předčtenářské dovednosti, budoucí psaní, čtení na základní škole a je potřeba se mu včas a intenzivně věnovat pravidelně u **všech dětí** navštěvujících mateřskou školu. Činnosti v předškolním vzdělávání by měly být promyšlené a cílené. Rozvoj dítěte předškolního věku ve všech oblastech by měl být spontánní a systematický.

DISKUZE

Na základě zjištěných výsledků výstupního šetření a velké úspěšnosti v posunu úrovně fonemického sluchu od začátku školního roku u mateřské školy C, hodnotím doporučený model pomůcek a činností jako velmi efektivní a přínosný pro pedagogy mateřských škol.

Předškolní vzdělávání si klade za cíl zaměřit se na komplexní rozvoj osobnosti dítěte. Důležitým momentem je přechod z mateřské školy k základnímu vzdělávání a zvládání školních dovedností. Naplněním těchto požadavků byl vytvořen model pomůcek a činností s cílem posunout rozvoj fonemického sluchu u dětí v posledním roce předškolního vzdělávání na nejvyšší úroveň samostatnosti, s důrazem na používání v praxi. Děti se učí praktickou ukázkou, motivací pomůckami, které jsou jim blízké a učitelé mohou využít materiál pro vlastní inspiraci a kreativitu. Používání pomůcek může propojit teorii a praxi všech oblastí předškolního vzdělávání v souladu s rámcovým vzdělávacím programem. Všestranný rozvoj dítěte může zajistit jeho připravenost na změnu při nástupu do základního vzdělávání a pro praktický život. Teorie by měla mít úzký vztah s praxí a jedině vzbuzení zájmu dítěte a prožitkové vzdělávání může zajistit vzbuzení zájmu a větší předpoklad pro rozvoj všech procesů. Účinnost posunu v rozvoji sledované oblasti fonemického sluchu byla prokázána. U sledovaných dětí mateřské školy C byla vyšší než u ostatních mateřských škol A, B. Výsledky šetření na začátku školního roku u dětí ukázaly, že většina dětí není samostatná v oblasti fonemického uvědomování a činnosti dělají s dopomocí pedagoga po celou dobu posledního ročníku předškolního vzdělávání. Většina z dětí se setkala s tímto typem činností poprvé a zdánlivě jednoduché úkoly pro školní připravenost byly pro děti složité a neznámé. Problém vidím v rozlišném působení logopedické prevence v mateřských školách. Často není pro pedagogy daná metodika a odborné informace, jaké činnosti s dětmi jsou pro rozvoj fonemického sluchu důležité. Nastavení preventivních činností a přístupů mateřských škol je velmi odlišné a může být i velmi nepravdivé. Velmi významné zjištění bylo, že cílevědomá a promyšlená péče v rozvoji fonemického sluchu není v některých mateřských školách věnována všem dětem. Efektivní posun je většinou u dětí navštěvující logopedii s externím

logopedem na základě odborného screeningu, viz. mateřská škola B. Mateřská škola A má logopedické chvíle, formou motoriky mluvidel a dechových cvičení, ale konkrétní činnosti, nebo metodiky na rozvoj fonemického sluchu nebyly zaznamenány. Mateřská škola C, která využívala celoročně v praxi navržený model činností a pomůcek v rámci svého školního vzdělávacího zaměření na rozvoj fonemického sluchu dosáhla výrazného posunu a samostatnosti v činnostech pro rozvoj fonemického sluchu. Dokonce našla uplatnění pomůcek v ostatních oblastech předškolního vzdělávání a také volnočasových aktivit dětí.

Doporučení pro rozvoj fonemického sluchu v předškolním vzdělávání:

- Odborné informace pro pedagogy z oblasti rozvoje fonemického sluchu
- Využití vytvořeného materiálu v rámci výchovně vzdělávací práce školního vzdělávacího programu ve všech oblastech předškolního vzdělávání;
- Včasná diagnostika úrovně foneticko-fonologické roviny u všech dětí raného věku;
- Rozvoj fonemického sluchu i v domácím prostředí;
- Rozvoj fonemického sluchu u **všech dětí v mateřské škole**;
- Vytvoření inspirace pedagoga k využití pomůcek;
- Pravidelné a intenzivní aktivity pro rozvoj fonemického sluchu;
- Rozvoj fonemického sluchu je nedílnou součástí logopedické prevence;
- Týmová práce všech pedagogů;
- Pravidelné čtení knih dětem;
- Učitel jako mluvní vzor;
- Sluchové hry už od nástupu k předškolnímu vzdělávání;
- Pravidelná orientační foniatrická vyšetření.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce byla analýza fonemického sluchu dětí v posledním roce předškolního vzdělávání vybraných mateřských škol. Dílčím cílem je vytvoření vlastního návrhu modelu pro rozvoj fonemického sluchu při práci pedagoga v mateřské škole a objektivní posouzení míry účinnosti navržených činností v praxi.

Diplomovou práci tvoří čtyři kapitoly. První tři kapitoly jsou věnovány teoretickému základu vývoje dítěte předškolního věku, ontogenezi řeči, sluchové percepci a fonemickému uvědomování a vedou k vytvoření vlastního návrhu modelu činností a pomůcek pro rozvoj fonemického sluchu v mateřské škole.

Na základě zvoleného postupu práce se domnívám, že jsem splnila svůj cíl. Dle vstupní analýzy bylo zjištěno, že děti v posledním roce předškolního vzdělávání nemají dostatečně rozvinutý fonemický sluch a lépe jsou na tom děti, které navštěvují logopedickou terapii nebo mají efektivní logopedickou prevenci v mateřské škole.

Problémem pedagogické praxe je, že výstupem logopedické prevence, terapie, která velmi často probíhá pouze u diagnostikovaných dětí nebo na logopedických třídách, je vyvozování správné výslovnosti hlásek a mluveného projevu dětí. Rozvoj fonemického uvědomování v předškolním věku je samostatným důležitým článkem pro předčtenářské dovednosti, budoucí psaní, čtení na základní škole a je potřeba se mu včas a intenzivně věnovat. Rozvoj fonemického sluchu u dětí v předškolním věku vede jednoznačně k získávání potřebných zkušeností potřebných pro úspěšné zvládnutí školních dovedností. Toto tvrzení je hlavním motivačním faktorem ke zpracování diplomové práce. Dalším zjištěním pro práci pedagoga v předškolním vzdělávání bylo, že je potřeba věnovat dostatečnou přípravu stanovení cílů rozvoje fonemického uvědomování u dítěte předškolního věku, pečlivému seznámení se s danou problematikou a dodržování správných postupů. Praktické činnosti s dětmi a jejich reakce, přístupy při šetření a následná spolupráce napomohly uvědomit si celý rozsah problematiky, individuální vývoj jedince a její další návaznosti.

Přínosem této diplomové práce je zjištění úrovně foneticko-fonologické roviny u dětí před nástupem na základní školy a následné vytvoření návrhu efektivních

pomůcek pro rozvoj fonemického sluchu. Celkové předcházení nedostatečné úrovně fonemického sluchu dítěte a aktivní přístup k rozvoji v této oblasti se nám odrazí ve vývoji osobnosti dítěte jako celku a dostatečnému budoucímu zvládnání školních dovedností.

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá problematikou rozvoje fonematického sluchu u dětí v posledním roce předškolního vzdělávání.

Práce je strukturována do čtyř kapitol. První kapitola vychází z teoretického základu vývoje poznávacích procesů, řeči a sluchu dítěte předškolního věku. Druhá kapitola je zaměřena na fonematické uvědomování, artikulaci, vady a poruchy sluchu. Třetí kapitola pojednává o oblastech Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a vede k vytvoření vlastního návrhu modelu činností a pomůcek pro rozvoj fonematického sluchu v mateřské škole.

Výzkumnému šetření je věnována čtvrtá, praktická, část diplomové práce. Zkoumání rozvoje fonematického sluchu v mateřských školách bylo vedeno kvalitativní metodou s využitím výzkumných technik pozorování, rozhovoru a analýzou dokumentů s porovnáním výsledků.

RESUME

This thesis deals with the development of phonemic hearing in children in the last year of preschool education.

The work is divided into four chapters. The first chapter is based on the theoretical basis of the development of cognitive processes, speech and hearing of a preschool child. The second chapter focuses on phonemic awareness, articulation and hearing disorders. The third chapter discusses the framework curriculum for preschool education and leads to the creation of own design business models and tools for the development of phonemic hearing in kindergarten. The fourth, practical, part of the thesis is devoted to the research investigation. A qualitative method was used for the research of the development of phonemic hearing in kindergartens, using techniques of observation, interviews and document analysis to compare the results.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BEDNÁŘOVÁ J., ŠMARDOVÁ V.: *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, a.s, 2007. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BEČVÁŘOVÁ Z.: *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha: Portál, s. r. o, 2003. ISBN 80-7178-537-7.
- BERANOVÁ, Z.: *Učíme se správně mluvit*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. a. s., 2002. ISBN 80-247-0257-6.
- BYTEŠNÍKOVÁ, I.: *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.
- ČERNÍK, M.: *Knížka pro děti od dvou do pěti*. Euromedia Group k. s., 2003. ISBN 80-242-1031-2.
- DOLEJŠÍ, P.: *Jak se naučit správně vyslovovat*. Humpolec: Pavel Dolejší , nakladatelství a vydavatelství, 2003. ISBN 80-86480-23-2.
- GAVORA, P.: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. SBN 978-80-7315-185-0.
- HÁLA, B., SOVÁK, M.: *Hlas, řeč, sluch*. Praha: SPN, 1962. 16-901-62.
- HÁLA, B.: *Výslovnost spisovné češtiny I. Zásady a pravidla*. Praha: Academia, 1967.
- HORÁKOVÁ, R.: *Sluchové postižení*. Praha: Portál, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-262-0084-0.
- HOUSAROVÁ B., ŠULISTOVÁ M.: *Logopedická cvičení I*: Kralice na Hané: Computer Media, 2011. ISBN 978-80-7402-103-9.
- HOUSAROVÁ B., ŠULISTOVÁ M.: *Logopedická cvičení II*: Kralice na Hané: Computer Media, 2011. ISBN 978-80-7402-104-6.
- KAMMERER D.: *První tři roky života dítěte*: Grada Publishing, a. s., 2007. ISBN 978-80-247-1839-2.
- KAZDOVÁ V.: *Výchova řeči dětí v mateřské škole aneb když se povolání stane koníčkem*: Kazdová Jihlava, 2009. ISBN 978-80-7225-308-1.
- KEJKLÍČKOVÁ, I.: *Logopedie v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011. ISBN 978-80-247-2835-3.
- KLENKOVÁ, D.: *Logopedie*. Grada Publishing, a.s. Praha, 2006. ISBN 80-247-1110-9.
- KLENKOVÁ K. a KOL.: *Terapie v logopedii*. Brno: Masarykova universita, 2007.

ISBN 978-80-210-4463-0.

KRAHULCOVÁ, B.: *Dyslalie/patlavost*. Praha: Nakladatelství Beáta Krahulcová – Beakra, 2007. ISBN 978-80-903863-0-3.

KUTÁLKOVÁ, D.: *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén, 2009. ISBN 978-80-7262-598-7.

KUTÁLKOVÁ, D.: *Slovo za slovem*. KPK, 1992. ISBN 80-85267-34-9.

KUTÁLKOVÁ, D.: *Logopedická prevence*. Praha: Portál, s. r. o, 1996. ISBN 80-7178-115-0.

KUTÁLKOVÁ, D.: *Budu správně mluvit*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3687-2.

LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D.: *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

LECHTA, V.: *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, s. r. o, 2003. ISBN 80-7178-801-5.

LECHTA, V.: *Koktavost*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-643-8.

LECHTA, V.: *Terapie narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. ISBN 80-7178-961-5.

NEUBAUER, K.: *Artikulace a fonologické rozlišování hlásek*. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Tobiáš, 2011. ISBN 978-80-7311-118-2.

PIŠLOVÁ S.: *Jazykové hry*. Praha: Nakladatelství Fortuna, 2008. ISBN 7373-025-3.

PAVLOVÁ, ZAHÁLKOVÁ, A.: *Prevence poruch řeči*. Praha: SPN, 1976. 14-556-76.

POKORNÁ J., VRÁNOVÁ M.: *Přehled české výslovnosti*. Praha: Portál, s. r. o, 2007. ISBN 978-80-7367-169-3.

NIESEL, R., GRIEBEL W.: *Poprvé v mateřské škole*. Praha: Portál, s. r. o, 2005. ISBN 80-7178-989-5.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, J.: *Dětská řeč a komunikace*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-248-3603-7.

Rámcový program pro předškolní vzdělávání. Praha: VÚP 2004. ISBN 80-87000-00-5.

SLOWÍK, J.: *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

- SOVÁK, M.: *Logopedie – metodika a didaktika*. Praha: SPN, 1984. 14-607-84.
- SOVÁK, M.: *Logopedie předškolního věku*. Praha: SPN, 1984. 14-434-84.
- SOVÁK, M.: *Uvedení do logopedie*. Praha: SPN, 1978. 14-205-81.
- STREJČKOVÁ, L.: *Logopedie. Texty, hry a úkoly pro nácvik výslovnosti*. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0882-0.
- SVOBODOVÁ E A KOL.: *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha: Portál, s. r. o, 2010 ISBN 978-80-7367-774-9
- SYNEK, F.: *Čí jsou písmena*. Praha: ArchArt , 1996. ISBN 80-901500-7-1.
- SYNEK, F.: *Hlasy a hlásky*. Praha: ArchArt, 1995. ISBN 80-901500-6-3.
- ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. a kol.: *Klinická logopedie*. Praha: Portál, s. r. o, 2007. ISBN 978-80-7367-340-6.
- TOMICKÁ, V.: *Speciálně pedagogické metody využitelné v logopedické i speciálně pedagogické praxi*. Liberec: Fakulta pedagogická, 2006. ISBN 80-7372-106-6.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Karolinum Praha, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VYŠTEJN, J.: *Vady výslovnosti*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-24504-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

<http://www.vuppraha.cz>

Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů

<http://clanky.rvp.cz/>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

<http://www.vuppraha.cz/>

Logopedická ambulance

<http://www.logopedonline.cz>

<http://www.logopedie-sulistova.cz>

<http://www.klinickalogopedie>

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Zjištění logopedické prevence, a počet přihlášených dětí v MŠ A.....	39
Tab. 2 Mateřská škola A – přehled dětí, mluveného projevu a typu třídy	40
Tab. 3 Zjištění logopedické prevence, a počet přihlášených dětí v MŠ B.....	41
Tab. 4 Mateřská škola B – přehled dětí, mluveného projevu a typ třídy.....	42
Tab. 5 Zjištění logopedické prevence, a počet přihlášených dětí v MŠ C.....	44
Tab. 6 Mateřská škola C – přehled dětí, mluveného projevu a typ třídy.....	45
Tab. 7 Úroveň určování počtu slabik ve slovech.....	46
Tab. 8 Celkové výsledky určování počtu slabik.....	48
Tab. 9 Úroveň určování rozlišování změny délky ve slovech.....	49
Tab. 10 Celkové výsledky určování změny délky ve slovech.....	51
Tab. 11 Úroveň určování / rozlišování hlásek – sluchová analýza.....	52
Tab. 12 Celkové výsledky určování/rozlišování hlásek – analýza	54
Tab. 13 Úroveň sluchové syntézy.....	56
Tab. 14 Celkové výsledky sluchové syntézy	57
Tab. 15 Úroveň rozpoznání změny měkčení	58
Tab. 16 Celkové výsledky rozpoznání změny měkčení	60

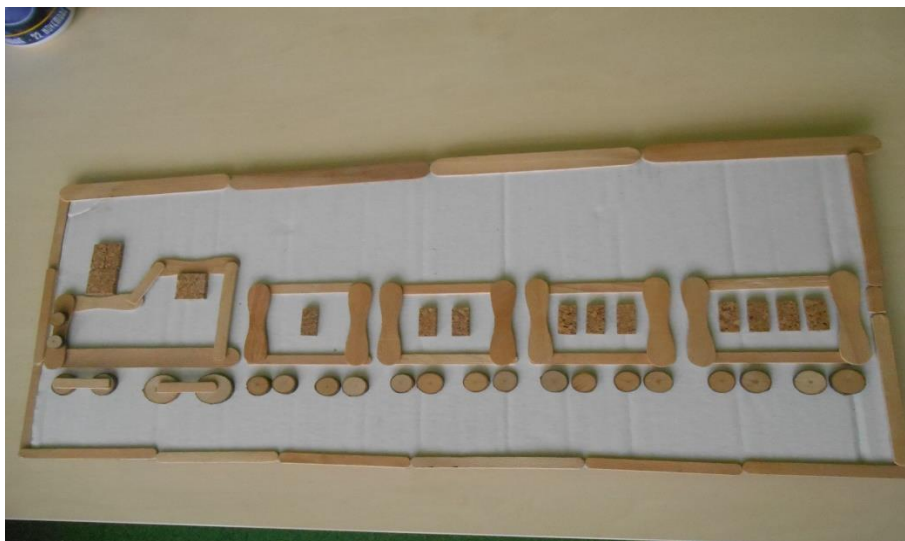
SEZBAM GRAFŮ

Graf 1 Znázornění úrovně určování slabik u mateřských škol A, B, C:	49
Graf 2 Znázornění úrovně určování změny délky ve slovech u mateřských škol A, B, C:	52
Graf 3 Znázornění úrovně určování/rozlišování hlásek u mateřských škol A, B, C:	55
Graf 4 Znázornění úrovně sluchové syntézy u mateřských škol A, B, C	58
Graf 5 Znázornění úrovně rozpoznání změny měkčení škol A, B, C	61
Graf 6 Celková úroveň vstupního šetření 2015 všech oblastí MŠ A, B, C:	62
Graf 7 Celková úroveň výstupního šetření 2016 všech oblastí MŠ A, B, C:	63

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Znázornění pomůcky Mašinka.....	29
Obrázek 3 Znázornění pomůcky Housenka	31
Obrázek 4 Znázornění pomůcky Robot.....	32
Obrázek 5 Znázornění pomůcky Domečky	33
Obrázek 6: Pomůcka Mašinka.....	IV
Obrázek 7: Práce s pomůckou Mašinka	IV
Obrázek 8: Pomůcka Žížalky	V
Obrázek 9: Práce s pomůckou Žížalky	V
Obrázek 10: Pomůcka Housenka.....	VI
Obrázek 11: Práce s pomůckou Housenka	VI
Obrázek 12: Pomůcka Robot.....	VII
Obrázek 13: Práce s pomůckou Robot	VII
Obrázek 14: Pomůcka Domečky	VIII
Obrázek 15: Práce s pomůckou Domečky.....	VIII

Obrázek 6: Pomůcka Mašinka

Obrázek 7: Práce s pomůckou Mašinka

Obrázek 8: Pomůcka Žížalky

Obrázek 9: Práce s pomůckou Žížalky

Obrázek 10: Pomůcka Housenka

Obrázek 11: Práce s pomůckou Housenka

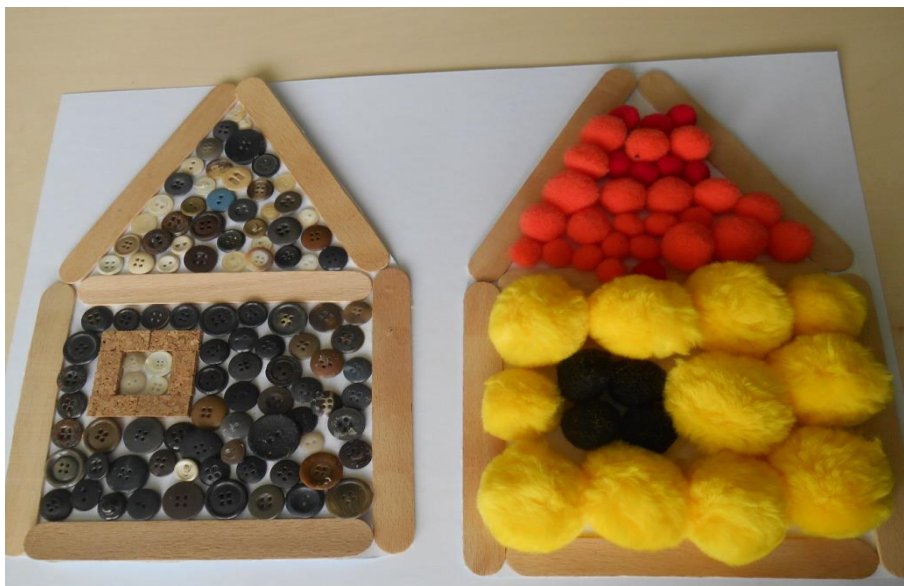
Obrázek 12: Pomůcka Robot

Obrázek 13: Práce s pomůckou Robot

Obrázek 14: Pomůcka Domečky

Obrázek 15: Práce s pomůckou Domečky

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1 SOUHLAS S ORIENTAČNÍM VYŠETŘENÍM DÍTĚTE	X
PŘÍLOHA 2 STRUKTURA OBLASTÍ RVP PV	XI
PŘÍLOHA 3 DIAGNOSTICKÉ LISTY	XII
PŘÍLOHA 4 MYŠLENKOVÁ MAPA LOGOPEDICKÉ PREVENCE MŠ C	XV
PŘÍLOHA 5 LIST PRŮPRAVNÝCH CVIČENÍ	XVI

Příloha 1 Souhlas s orientačním vyšetřením dítěte

SOUHLASÍM S ORIENTAČNÍM VYŠETŘENÍM FONEMATICKÉHO SLUCHU ŠKOLNÍHO ROKU 2015/2016, ZAMĚŘENÉM NA:

- Naslouchání
- Sluchové rozlišování
- Sluchovou paměť
- Sluchovou analýzu a syntézu
- Vnímání rytmu

Souhlasím s vyšetřením mého dítěte docházející do mateřské školy.....

Jméno DÍTĚTE

VĚK DÍTĚTE

Třída

Ano – Ne (nehodící se škrtněte)

V dne:.....

.....

podpis zákonného zástupce (rodiče)

Souhlas ředitelky mateřské školy:

V dne:.....

.....

podpis a razítko

Příloha 2 Struktura oblastí RVP PV

5.1. Dítě a jeho tělo (oblast biologická)

- Fyzický rozvoj a pohybová koordinace
- Jemná motorika, koordinace ruky a oka
- Sebeobsluha
- Zdraví, bezpečí

5.2. Dítě a jeho psychika (oblast psychologická)

5.2.1. Jazyk a řeč

- Výslovnost, gramatická správnost řeči, porozumění, dorozumívání, vyjadřování

5.2.2. Poznávací schopnosti a funkce, představivost, fantazie, myšlenkové operace

- Vnímání
- Pozornost, soustředění, paměť
- Tvořivost, vynalézavost, fantazie
- Rozlišování obrazných a grafických symbolů, grafické vyjadřování
- Časoprostorová orientace
- Základní předmatematické představy, početní a číselné pojmy a operace
- Řešení problémů, učení

5.2.3. Sebepojetí, city, vůle

- Sebevědomí, sebeuplatnění
- Sebeovládání, přizpůsobivost
- Sebepojetí, city, vůle

5.3. Dítě a ten druhý (oblast interpersonální)

- Komunikace s dospělým
- Komunikace s dětmi, spolupráce při činnostech
- Sociabilita

5.4. Dítě a společnost (oblast sociálně-kulturní)

- Společenská pravidla a návyky
- Zařazení do společenství
- Kultura, umění

5.5. Dítě a svět (oblast environmentální)

- Poznatky, sociální informovanost
- Adaptabilita ke změnám
- Vztah k životnímu prostředí

(Materiál pro PV, č.j. MSMT-9482/2012-22)

Příloha 3 Diagnostické listy

	Naslouchání	věk	nezvládá	zvládá s pomocí	zvládá samostatně
1	Lokalizuje zvuk (ukáže směr)	3			
2	Pozná předměty podle zvuku	3–4			
3	Poznává písně podle melodie	4			
4	Naslouchá krátkému příběhu, pohádce	4			

	Sluchové rozlišování (sluchová diferenciacce)	věk	nezvládá	zvládá s pomocí ukáže obrázek	zvládá samostatně
5	Rozliší slova s vizuálním podnětem (změna hlásky) hodinky – holínky tráva – kráva bota – nota	4			
6	Rozliší slova bez vizuálního podnětu (změna hlásky) most – kost hrady – brady kniha – kniha vložka – vločka udice – ulice konec – kopec	5			
7	Rozliší slova s vizuálním podnětem (změna samohlásky) kapr – kopr perník – parník	4			
8	Rozliší slova bez vizuálního podnětu (změna samohlásky) plot – plat sud – sad drak – drak slavit – slevit kus – kos les – les	4,5–5			
9	Rozliší slova s vizuálním podnětem (znělé a neznělé hlásky, sykavky) kos – koš pije – bije kosa – koza pupen – buben	4,5–5			
10	Rozliší slova bez vizuálního podnětu (znělé a neznělé hlásky, sykavky) hrad – hrad tělo – dělo zem – sem myš – myš ples – pleš noc – nos vozy – vosy	5			
11	Rozliší slova s vizuálním podnětem (změna délky) lyže – líže pání – paní	5			

12	Rozliší slova bez vizuálního podnětu (změna délky) dráha – drahá kára – kará mává – mává žila – žila lák – lák síla – síla pára – pára vila – víla	5–5,5			
13	Rozliší slova s vizuálním podnětem (změna měkčení) nemá – němá hrozny – hrozní	5,5			
14	Rozliší slova bez vizuálního podnětu (změna měkčení) čistí – čistý dýky – díky mladý – mladý lety – letí hrady – hradí psaní – psaní tyká – tiká	5,5–6			
15	Rozliší bezvýznamové slabiky tam – dam dyn – din dlo – plo zni – zny tam – tam tyl – tyl čil – žil kni – kny don – don díl – dyl fal – val pny – pny hal – chal del – děl bro – bro těk – tek	6–6,5			

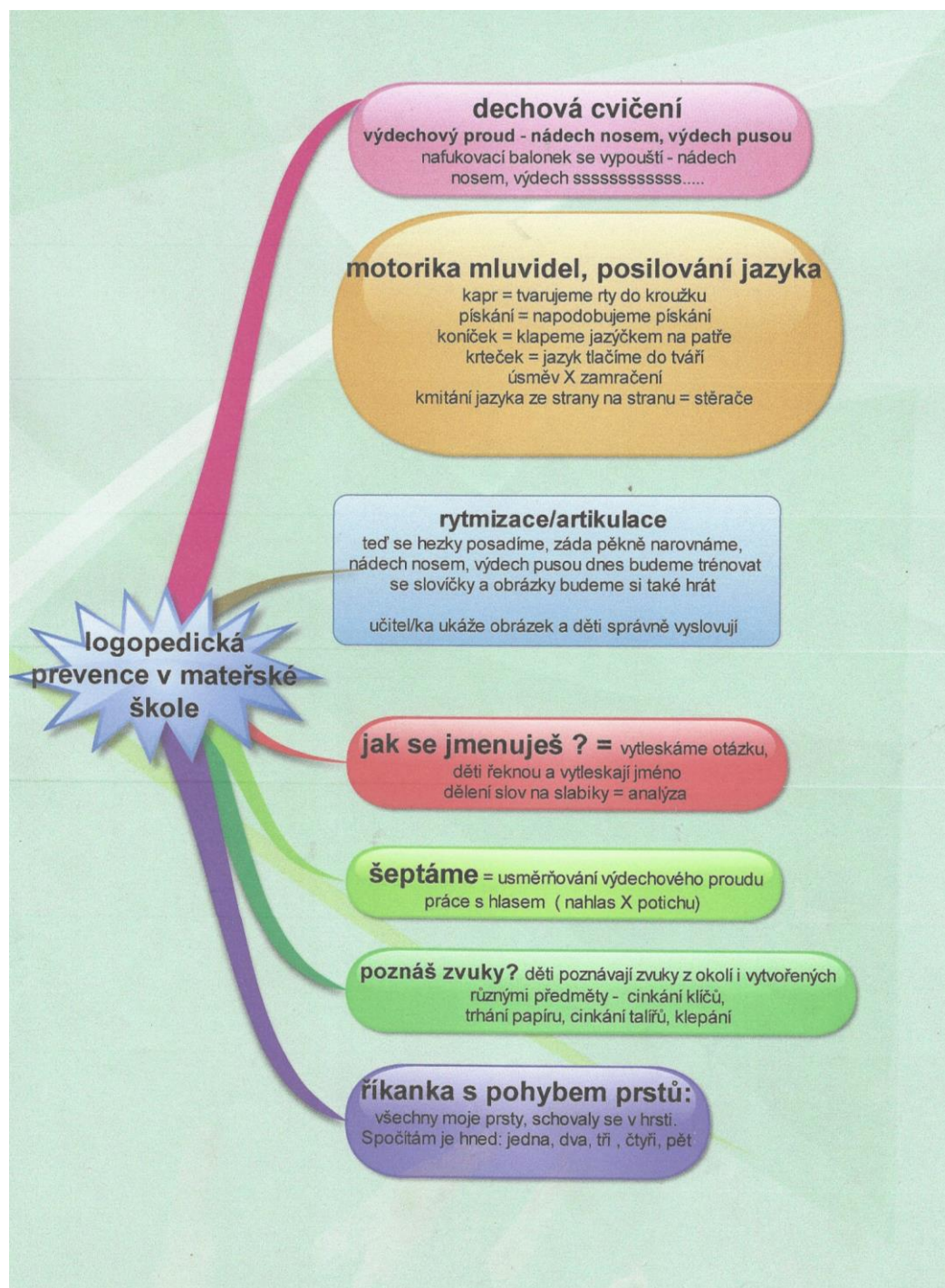
	Sluchová paměť	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
16	Zopakuje větu ze tří slov	3			
17	Zopakuje tři nesouvisející slova	4			
18	Zopakuje větu ze čtyř slov	4			
19	Zopakuje čtyři nesouvisející slova	5			
20	Zopakuje větu z pěti slov	5			
21	Zopakuje větu z více slov	6			
22	Zopakuje pět nesouvisejících slov	6			

	Sluchová analýza a syntéza	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
23	Roztleská slovo na slabiky	4			
24	Zvládá rozpočítadla	4			
25	Z trojice slov najde rýmující se dvojici	4,5–5			
26	Určí, zda se dvě slova rýmují	4,5–5			
27	Vyhledá rýmující se dvojice	5			
28	Určí počet slabik	5			
29	Určí počáteční hlásku slova	5			
30	Určí slova začínající danou hláskou	5–5,5			
31	Určí poslední souhlásku ve slově (les)	5,5–6			
32	Slovní kopaná	6–7			
33	Určí poslední samohlásku ve slově	6–7			
34	Určí, zda slovo obsahuje danou hlásku	6–7			
35	Z hlásek složí slovo (uzavřenou slabiku: p-e-s)	6–7			
36	Jednoslabičné slovo analyzuje na hlásky (myš)	6–7			
37	Z hlásek složí dvouslabičné slovo (k-o-l-o)	7			
38	Dvouslabičné slovo analyzuje na hlásky (voda)	7			

	Vnímání rytmu	věk	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
39	Určí, zda dvě krátké rytmické struktury jsou shodné	4			
40	Určí, zda dvě delší rytmické struktury jsou shodné	5			
41	Napodobí rytmus (2–4 tóny, více)	5– 6			
42	Zvládá záznam krátké rytmické struktury	5,5–6			
43	Zvládá záznam delší rytmické struktury	6			

Diagnostika dítěte předškolního věku (Bednářová, Šmardová, 2007, str. 44-46)

Příloha 4 Myšlenková mapa logopedické prevence MŠ C

ŠVP 2015, Mateřská škola C

Příloha 5 List průpravných cvičení

Průpravné cvičení k nápravě hlásek Ř

1. POLICEJNÍ SIRÉNA

Špulení úst doprovázené zvukem

Napodobujeme zvuk policejní sirény, rty našpulíme, střídáme výslovnost hlásek ů - i

2. KLAUN

Střídavé protahování koutků úst a sešpulení -diferenciace pohybu

Střídavě a plynule roztahujeme koutky úst maximálně do šířky a posléze ústa sešpulíme.

3. LÍZÁNÍ ZMRZLINY

Protažení jazyka, zlepšení kordinace pohybu

Jazyk co nejvíce vypláznout a rychle schovat do pusinky.

4. ZVĚDAVÁ MYŠKA

Koordinace jemných pohybů jazyka

Hrot jazyka směřuje za horní zoubky, hrotem jazyka pohybujeme v malém rozsahu dopředu, dozadu, pusinka je otevřená.

Cvik rytmicky opakujeme.

Logopedická cvičení 1. díl (Housarová, Šulistová, 2011, str. 55)